

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2021

Petra Panková

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Markýz de Sade, společnost a
náboženství**

Petra Panková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Markýz de Sade, společnost a
náboženství**

Petra Panková

Vedoucí práce:

Mgr. Martin Urban, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Martinu Urbanovi, Ph.D. za jeho ochotný a vstřícný přístup, cenné rady a odborné vedení mé práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2021

.....

Obsah

Úvod.....	1
1 Život markýze de Sade	4
1.1 Skandály ve vězení.....	6
1.1.1 Jeanne Testardová.....	6
1.1.2 Aféra v Arcueil	8
1.2 Marseilleská aféra	9
1.2.1 Skandál děvčátek	13
1.3 Revoluce a občan Sade.....	16
1.3.1 Bastila	16
1.4 Občan Sade.....	18
1.5 Smrt markýze de Sade.....	20
2 Náboženství a markýz de Sade	23
2.1 Bůh a člověk.....	26
2.2 Zločin a ctnost.....	31
2.3 Smrt a náboženství	34
Závěr	38
Seznam použitých zdrojů.....	41
Internetové zdroje	42
Resumé.....	43

Úvod

Donatien Alphonse Françoise markýz de Sade byl rozporuplnou osobností francouzských dějin. Byl nejen autorem erotické literatury, ale rovněž i filozofem. Život markýze byl protkán nejrůznějšími skandály. Ty se bohužel staly natolik proslulé, že jeho díla s filozofickým obsahem a rozměrem téměř zapadly. Zvláště ve své době byl Sade vnímán jako nudný a vulgární autor, jehož díla neměla žádnou hodnotu. Bohužel jeho reputaci nevylepšovaly ani aféry, které jej v životě provázely. Měl pověst zhýralého šlechtice a prostopášníka. Problém markýzovi osobnosti spočíval v tom, že jedna skupina osob v něm i s odstupem času viděla zhýralce, zatímco pro tu druhou méně početnou skupinu představoval originálního myslitele. Obsah a témata markýzových knih byla tabuizována. Sade byl také často spojován se sadismem, a to především kvůli svému nejznámějšímu dílu *120 dnů sodomy*. V důsledku svých mnohých sexuálních dobrodružství pak markýz strávil velkou část svého života za zdmi vězení, které však mělo obrovský vliv na jeho psaní. V takových situacích se totiž často věnoval své literární tvorbě, která mu byla zřejmě jakousi útečkou. Právě do svých spisů pak vkládal všechny své názory a myšlenky, které se týkaly především náboženství, víry či Boha.

Cílem této bakalářské práce je poukázat na skutečnost, že markýz de Sade byl významným myslitelem, a to i přestože je v dnešní době spojován především se sadismem. Kvůli tomu jsou bohužel upozadřovány kvality jeho literárních děl s mnohdy filozofickým obsahem. Hlavní cíl práce pak spočívá především v prezentaci Sadových názorů na Boha a náboženství. Vedlejším cílem pak bylo také představit stručně jeho život a zasadit jej do dobového kontextu.

Práce je rozdělena na dvě části. První kapitola se zabývá nastíněním a shrnutím markýzova života. Autorka považovala za důležité vylíčit Sadův život, jelikož může pomoci v pochopení jeho myšlení. Druhá část je rozdělena na tři podkapitoly, kde autorka na základě studia vybraných publikací markýze de Sade rozebírá a prezentuje jeho názory na Boha a náboženství. Uvedenému výkladu předchází krátká charakteristika dobového osvícenského myšlení.

Při svém studiu markýzových postojů a názorů autorka vycházela především z třech jeho prací, které vzhledem k tématu považuje za stěžejní: *Rozhovor kněze a umírajícího*, *Nehody ctnosti* a *Filosofie v budoáru*. Všechny tyto práce zahrnují studie od Maurice Heineho. Heine se zabýval vydáváním a vyhledáváním nevydaných Sadových

rukopisů. Byl také autorem prvního seriózního životopisu Sada.¹ Zároveň je třeba poznamenat, že je obrovskou škodou, že jistá část markýzových děl se do dnešních dní nedochovala. Předpokládá se, že ztracené práce by pomohly lépe objasnit podstatu jeho filozofie.

Pokud jde o *Rozhovor kněze a umírajícího* (1998), toto dílo zahrnuje i další autorovy texty ateistické povahy. Důležitá je také připojená studie Maurice Heineho. Heine se zde snažil o vysvětlení Sadovy filozofie a objasnění jeho víry. Sade v tomto díle promlouval ústy umírajícího, který uznával pouze přírodní zákony. Je to jedna z mála prací, která se nezakládá na erotickém obsahu, a ačkoli se tento prvek vyskytuje prakticky ve veškerých jeho literárních počinech. Tato práce je podle autorky největší sondou do myšlení markýze de Sade.

Sadova kniha *Nehody ctnosti* (1990) rovněž obsahovala důležitou a velmi užitečnou studii Maurice Heineho, která se snažila osvětlit důležitost a podstatu Sadovy filozofie. Samotný text markýze pak pojednává o rozporu dobra a zla v lidském životě.

Filosofie v budoáru (1995) je neméně důležité dílo z hlediska Sadových myšlenek a názorů na Boha. Sade zde opět vkládal své názory do úst hlavních postav, které mezi sebou vedly dialogy o metafyzických zákonech. Sade se v tomto díle pustil do rozboru existence Boha či rozvinul myšlenku posmrtného života. Zároveň se zde objevil autorův pokrokový názor na trest smrti.

V české literatuře existuje poměrně velký počet zdrojů k tématu. Velké množství těchto publikací je však psáno populárně naučným stylem, což snižuje kvalitu poskytnutých informací a do značné míry i degraduje samotného markýze. Důležitým zdrojem informací byla kniha *Sade* od Jeana-Paula Brighelliho vydaná v roce 2003. Autor popisoval detailně markýzův život, jeho díla či odkaz v novodobých dějinách. Velmi užitečnou publikací k tématu byla také kniha od Donalda Thomase *Markýz de Sade* (1997). Autor se převážně snažil proniknout do Sadova života a objasnit jej, v další části se zabývá rozbohem a popisem jeho publikací. Autorce však vadilo, že kniha byla psána dosti subjektivním způsobem a obsahovala celou řadu citově zabarvených pasáží.

Značně přínosným zdrojem byla také publikace Gilberta Lelyho s názvem *Sade* (1994). Publikace se zabývá Sadovým životem a zároveň se autor v předmluvě snaží objasnit problematiku markýze a sadismu. Lely dopodrobna rozebírá markýzovy knihy, ze kterých se snaží postřehnout filozofickou podstatu.

¹ LELY, Gilbert, *Sade*, Praha 1994, s. 252.

Velmi přínosnou prací byla také kniha *Temný eros: o moci a bezmoci v mezilidských vztazích* (2001) od Thomase Moora. Toto dílo nabízí psychologický pohled na markýzovu tvorbu. Objasňuje temnou stranu Sadovy duše, a zároveň se snaží vysvětlit filozofické aspekty jeho tvorby. Autor vycházel z psychologických studií, avšak tato kniha vychází a hojně odkazuje na knihu G. Lelyho.

Důležitým zdrojem bylo rovněž dílo Pierra Klosowského *Sade můj bližní* (2004). Představuje rozbor hlavních motivů Sadova myšlení, které se ukrývá pod maskou perverze. Autor zde popisuje markýzův filozofický systém, který se řídí svými vlastními pravidly. Kniha je již dle názvu poctou markýzi de Sade, vychází z jeho děl, avšak i v tomto případě autor odkazuje na publikační tvorbu G. Lelyho.

Prací, která pomohla poodhalit chápání ctnosti a zločinu v tehdejší společnosti byla kniha *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa* (2004) od Daniely Tinkové. Autorka věnuje pozornost proměně chápání náboženských či mravnostních zločinů v 18. století. Vykresluje hodnotový systém tehdejší společnosti, který byl až krátkozrace založen na pouze dobrém či pouze špatném. Tinková nejvíce odkazuje na dílo markýze de Sade *Filosofie v budoáru* (1995).

1 Život markýze de Sade

Donatien Alphonse Francois, markýz de Sade se narodil 2. června 1740 v paláci rodu Condé v Paříži. Matka Marie-Éléonore byla dvorní dámou. Rod Condé patřil k nejvlivnějším francouzským rodinám. Například Louis princ de Condé byl v sedmnáctém století jedním z nejoslavovanějších vojevůdců. Jeho vnuk se oženil s dcerou Ludvíka XIV. a dokonce se také stal v roce 1723 ministerským předsedou mladého Ludvíka XV. Sňatkem s dcerou Ludvíka XIV. došlo k propojení dynastie Bourbon-Condé.² Otec malého markýze byl Jean-Baptiste hrabě de Sade. Rod de Sade pocházel ze starobylé provensálské šlechty. Tato rodina byla jednou z nejstarších v Provensálsku.³

Již druhý den po narození byl markýz pokřtěn v kostele svatého Sulpicia a pojmenován Donatien-Alphonse-Francois. Majetek rodu Sade byl poměrně rozsáhlý, jak se sluší na jednu z předních francouzských rodin. Vlastnili zámky jako La Coste, Mazan či Saumane. Velkým majetkem disponovali také v samotné Paříži. Nesmíme také opomenout roční rentu, která přicházela místodržícímu provincií. Pod jejich správou spadali provincie Bresse, Valromeys, Gex a Bugey. Všechny tyto výsady a majetky měly po smrti otce markýze de Sade doživotně zabezpečit.⁴

Kvůli otcově pracovní vytíženosti se zprvu o syna starala matka. Vyrůstal v prostředí bohatství a luxusu za společnosti prince Louis-Josepha, který byl v podobném věku. Markýz byl poměrně problémovým dítětem. V roce 1744 došlo k incidentu mezi markýzem a princem, kteří se začali hašteřit kvůli svému postavení. Následně markýz neurvale zbil prince Louis-Josepha. Samozřejmě došlo k vyhrocení situace a tak musel markýz opustit palác Condé. Bylo rozhodnuto, že bude poslán ke své babičce do Avignonu. Již v srpnu 1744 poprvé dorazil do Provence. Přístup jeho babičky jako opatrovatelky byl mírný, zahrnovala jej péčí a výsadními privilegii. Ovšem chlapcovo chování se díky této péči začalo zhoršovat a staré dámě již docházely síly. Nakonec byl chlapci vybrán

² THOMAS, Donald, *Markýz de Sade*, Brno 1997, s. 26–27.

³ APOLLINAIRE, Guillaume, *Předmluva k dílu Markýze de Sade*, Brno 1996, s. 6.

⁴ THOMAS, s. 27–28.

nový opatrovatel. Byl jím nejmladší bratr hraběte de Sade, Jacques-Francois, abbé de Sade, který žil na zámku Saumane. Opatrovnictví pod patronátem abbého de Sade bylo pro chlapce přijatelnější než jeho pobyt u babičky a zároveň měl otcovský vzor v tomto muži. Dalo by se říci, že na tomto místě se naplno začala projevovat markýzova fantazie a tvůrčí činnost. Po letech strávených v abbého společnosti se chlapci dostalo přímého formálního vzdělání. Ovšem abbé dal chlapci základy v historických vědách a literatuře. Když bylo markýzi deset let, bylo rozhodnuto o jeho dalším osudu v podobě zápisu na vyhlášenou školu College Louis-le-Grand v Paříži.⁵ Tento ústav byl v rukou jezuitů, vládla zde přísná kázeň a byl kladen důraz na morální čistotu studentů.⁶ Mezi slavné žáky patřili například Voltaire či Diderot. Po čtyřech letech formálního vzdělání, kdy se markýz věnoval staré literatuře či studiu náboženství, školu opustil.⁷

Markýz se rozhodl pro vojenskou dráhu. Nejdříve mu však muselo být uděleno osvědčení o šlechtickém původu, poté vstoupil do setniny lehké jízdy v královské gardě. Již v prosinci 1755 byl jmenován poručíkem královské pěchoty a o dva roky později povýšil na praporečníka pluku karabiníků v brigádě Saint-André. Díky stykům s rodem Condé byl markýz protěžován a roku 1759 povýšen na setníka pluku bourgogneské jízdy. O markýzovi pobytu v Německu za sedmileté války neexistují žádné zprávy. Lze avšak usuzovat, že několikaletý pobyt v okupovaném prostředí zanechal na markýzi stopy. Údajně byla markýzova pověst již za války pošramocena mnoha skandály. Dne 15. března 1763 byl propuštěn z vojenské služby po konci sedmileté války a navrátil se do Paříže. V této době bylo markýzi dvacet tři let, z nichž mu vojenská dráha zabrala devět let.⁸

⁵ THOMAS, s. 44–51.

⁶ ŠTÝRSKÝ, Jindřich, *Život markýze de Sade*, Praha 1995, s. 25–26.

⁷ THOMAS, s. 52–53.

⁸ ŠTÝRSKÝ, s. 29–31.

1.1 Skandály ve vězení

1.1.1 Jeanne Testardová

Pro Sada započaly jeho problémy se zákonem díky incidentu s dívkou jménem Jeanne Testardová. Tato dívka pracovala u vyhlášené madame du Rameau. Tzv. seznamovací dům se nacházel v ulici St. Honóre, která byla v blízkosti paláců, takže do tohoto „veselého“ domu chodili především příslušníci vyšší společnosti.

Incident mezi markýzem a Testardovou se odehrál 18. října roku 1763. Toho večera na ni čekal v ulici St. Honóre markýz, který ji za její společnost velmi slušně odměnil. Markýzův věrný sluha La Grande, ji doprovodil ke kočáru a převezl ji do bytu v jiné čtvrti v ulici St. Marceau. Když byla dívka konečně s markýzem, kladl jí neobvyklé otázky typu jejího náboženského vyznání, dále se nezapomněl zmínit o svých erotických zkušenostech a především se zmínil o své zálibě v urážení Boha. Testardová byla z jeho otázek velmi nervózní. Celou atmosféru podtrhávaly všudypřítomné bičičky a další jiné pomůcky visící na zdech. Markýz chtěl Jeanne zbičovat. Dívka domnívající se, že se nachází v ruce naprostého šilence, se podřídila jakémukoli rozkazu. Pokud odmítla, tak jí markýz vyhrožoval pistolí či mečem, že ji zabije. Předtím, než ji markýz propustil ze svých služeb, dal jí kus papíru, který vlastnoručně podepsal, avšak pro Jeanne byl nečitelný. Po skončení hrůzného představení se dívka okamžitě vydala na policejní stanici. Žádná část její výpovědi však nevedla k odhalení totožnosti Sada, jakožto mladého muže aristokratického vzezření, který ji chtěl zabít. Zároveň nebyl odhalen žádný důkaz potvrzující pravdivost výpovědi Testardové.⁹

Markýz byl nakonec zatčen až o deset dní později vyšetřovatelem Louisem Maraisem. Byl poslán do hradní věže ve Vincennes. Markýz zde napsal dopis určený policejnímu generál-poručíkovi panu de Sartine, v celém dopise panovala lítost nad vzniklou situací. Psal zde o tom, jak si zaslouží boží odplatu za své hříchy či k sobě dokonce chce povolat kněze. Při čtení úryvků dopisu byl poměrně patrný

⁹ THOMAS, s. 61–64.

markýzův cynismus či provokace, která je pouze zaobalena v kajícím způsobu podání, aby došlo k jeho omilostnění.¹⁰

Nakonec byl markýzův kající přístup akceptován. Již 13. listopadu byl propuštěn z Vincennes na příkaz Ludvíka XV. Bylo mu nařízeno, aby se vrátil do Echauffour, kde měl být pod dohledem rodiny. Důležitým faktem je, že v této době byl již markýz šest měsíců zasnouben. Již za života hraběte Sade byly rodinné finance ve špatném stavu a tak se nabízela otázka výhodného sňatku mladého markýze, která by pomohla navrátit finanční stabilitu rodině. Na seznamu vhodných kandidátek se objevila Renée-Pélagie z rodiny Montreuil. Finanční zázemí Montreuilů bylo nesrovnatelně lepší než u de Sade. Pro rodinu z Montreuil byl markýz tou nejlepší partíí co si mohli přát, rod Sadů byl ve své linii bez poskvrny a zároveň měl blízko ke královskému domu Bourbonů. Markýz přijal zprávu o své nové budoucnosti vcelku vřele. Ještě před svatbou se snažil dojednat výměnu Renée za její mladší sestru Anne-Prospère, kterou si oblíbil, avšak tato plánovaná výměna nevyšla. Zároveň měl špatné vztahy se svou tchýní madame de Montreuil, která komplikovala jeho život až do své smrti.¹¹ Svatba se konala 17. května 1763 v Paříži.¹²

Události po svatbě byly pro markýze příznivé. V roce 1764 byl přijat u nejvyššího dvora v Dijonu, kde přísahal, že bude svědomitě plnit funkci ochránce spravedlnosti. Až další události ukázaly, jak ošemetná byla tato přísaha. Markýz měl celkem tři potomky. Louis-Marie byl nejstarším synem narozeným v lednu 1768, další přírůstek přišel v podobě chlapce Donatiena-Clauda-Armanda v červnu roku 1769. Posledním dítětem byla holčička, která přišla na svět v dubnu 1771. Několik měsíců po svatbě musel avšak novomanželský pár řešit uvěznění markýze z 29. října 1763, které se týkalo Testardové a o kterém, se dozvěděly nyní obě rodiny. Situaci se podařilo uklidnit, avšak nejvíce zarmoucena skandálem byla madame de Montreuil.¹³

¹⁰ BRIGHELLI, Jean-Paul, *Sade*, Bratislava 2003, s. 41.

¹¹ THOMAS, s. 66–70.

¹² BRIGHELLI, s. 36.

¹³ THOMAS, s. 72.

1.1.2 Aféra v Arcueil

Po propuštění z vězení v roce 1763 se musel Sade nacházet na zámku v Echauffour. Markýz zde musel zůstat až do října roku 1764, poté byl odvolán rozkaz na jeho vynucený pobyt. Před markýzem se opět do široka rozevřel svět. Pro policejní sbor či samotnou rodinu Montreuil bylo velice složité určovat markýzovo přesnou lokaci, jelikož se ze svých předchozích afér ponaučil, pronajímal si pouze pokoje na jednu noc. V této době bylo jeho oblíbenou lokalitou město Arcueil, které se nacházelo nedaleko Paříže. Sade v tomto malém městě vedl celkem bohatý společenský život.¹⁴

Dne 3. dubna roku 1768 markýz potkal ženu jménem Rosa Kellerová. Rosa byla žebračka a zároveň si přivydělávala prostitucí. Když ji spatřil, oslovil ji s pracovní nabídkou, mělo se jednat o úklid pokoje. Rosa souhlasila. Poté se odebrali do markýzova venkovského sídla. Zde absolvovali prohlídku několika pokojů, než Rosu markýz odvedl do přízemí. Z dostupných výpovědí vyplývá, že mělo nastat obvyklé markýzovo vyhrožování, pokud dívka nesplní vše, co chce, zabije ji. Rosa byla bita všemožnými důtkami a bičičky. Mučení skončilo až s vyvrcholením vášně markýze. Dívka byla poté zavedena do pokoje, kde si měla vyčistit krvavé rány, poté byla odvedena do jiného pokoje, kde ji pán zamkl a řekl, ať vyčkává jeho příchodu a nepokouší se o útěk. Dívka s pomocí improvizovaného lana vyrobeného z povlečení unikla z obydlí a poté překonala vysoký plot. Dle výpovědi Kellerové ji měl Markýzův sluha pronásledovat, nejdříve s ní chtěl mluvit a poté chtěl její mlčení vykoupit penězi. Dívka odmítla všechny sluhovy nabídky. Na své cestě potkala vesničanky, které znechutil příběh děvčete, a rozhodly se jí pomoci. Ohlasy žen na příběh Kellerové byly takové jako kdyby se sami setkaly s tím d'áblem, či dokonce antikristem. Byla odvedena do dvora, kde měly být prohlédnuty všechny její rány a zranění.¹⁵

Sadova verze vyprávění příběhu se lišila v tom, že žena se s ním měla dopustit zhýralostí dobrovolně a tím pádem nemohla být obět'. Sama měla údajně souhlasit, i když s jistou váhavostí dokonce i s bičováním. V případě Rosy

¹⁴ THOMAS, s. 73–75.

¹⁵ LELY, s. 25–28.

Kellerové můžeme nalézt několik nesrovnalostí, které ukazují, že vyprávění ze strany oběti je nepřesné a v jistých ohledech nezakládající se na pravdě. Ovšem ať byla pravda jakákoli, i v případě souhlasu hlavní aktérky, stejně došlo ke zločinu. Bohužel pro markýze byl tento skandál prozrazen velmi rychle a společnost byla neskutečně pobouřena beztrestností libertinských dobrodružství. Rosa prošla lékařským vyšetřením, kde bylo pouze zjištěno bití březovým prutem. Jak vyšetřování pokračovalo, objevovaly se další nepřesnosti, až nakonec postupně ztrácela výpověď Rosy svou váhu. I přesto, že byla její výpověď lživá, vrhla veřejný stín na markýze, který byl označen za nelidského zhýralce. Markýzovo jedinou snahou po provalení aféry bylo vyhnout se jistému zatčení, takže jako po většině svých afér volil jistou cestu útěku. Již 8. dubna byl markýz zatčen a z královského příkazu poslán na zámek Saumur. Zde pobyl nějaký čas, než byl přesunut do Pierre-Encise. Případ Rosy byl neustále omílán a jeho hrůznost v očích veřejnosti stále rostla. Postupně se markýzovo „věhlas“ rozšířil až za hranice Francie. Již 26. dubna psal o skandálu holandský tisk a pozornost neunikla ani britskému tisku. Soudní proces započal 10. června u pařížského soudu v Tournelle.¹⁶

Byl to zločin, který nebyl ohrožením dosavadních zvyklostí, přesto zasluhoval takové potrestání, které bylo adekvátní markýzově urozenosti. Markýz byl znovu převezen na počátku června 1768 do věznice v Pierre-Encise. Strávil zde celé léto. Dne 16. listopadu byl propuštěn na příkaz Jeho Veličenstva. Zároveň v tomto příkazu stálo, aby se markýz odebral na svá panství v La Coste. Události, které s sebou přinesla Marseillská aféra, všechny osoby doufající v markýzovu nápravu uvedly do omylu.¹⁷

1.2 Marseilleská aféra

Případ Rosy Kellerové vzbudil mnohem větší pozornost, než tomu bylo v případě Jeanne Testardové. Přesto se však Sade na La Coste nevracel jako zavrženíhodný odpadlík. Jakmile se však naskytl první příležitost, markýz zámek opustil. Došlo

¹⁶ THOMAS, s. 87–95.

¹⁷ LELY, s. 48–49.

k tomu v roce 1768. Královský rozkaz mu sice neumožňoval pobývat v Paříži, ale markýz předstíral zdravotní problémy. A tak dostal povolení k odjezdu ze zámku, nesměl se však zdržovat nadále v Paříži. V červnu toho roku Sade oznámil své rodině, že se v hodnosti kapitána připojí k burgundské kavalerii. Markýz se u služby hlásil v srpnu a velmi jej překvapilo, že o něj nemá nikdo zájem. Důvodem byla jeho neblahá pověst, která dělala starosti jeho nadřízeným. V této době začala probíhat korespondence mezi madame de Montreuil a abbé de Sade, madame věřila, že autorita strýce by mohla mít na markýze pozitivní vliv. Během září roku 1769 odjel markýz do Holandska. V zimě roku 1771/1772 se vrátil se na zámek v La Coste a realizoval zde své umělecké ambice v podobě vlastní divadelní hry. V této době mělo dojít k prohloubení milostného vztahu mezi markýzem a sestrou jeho manželky Anne-Prospére. Život na zámku La Coste nerušeně probíhal až do léta roku 1772. Koncem června Sade společně se svým sluhou Latourem odjeli do Marseille, kde se ubytovali v hotelu des Treize Cantons. Ať již byly prvotní úmysly markýze jakékoli, jisté je, že zde 25. června uspořádal slavnostní večeři pro skupinu místních herců. O zhruba čtrnáct dní později se celá Evropa dozvěděla o vražedném činu, který markýz de Sade spáchal.¹⁸

Ve čtvrtek 25. června oslovil markýzův sluha na ulici Mariannu Lavernovou a chtěl domluvit její společnost na příští večer. Po následující domluvě se Marianne vydala na cestu do domu k jisté Mariettě Borellyové v Kapucínské ulici. Předchozího večera došlo ještě k dohodě mezi sluhou a dalšími dvěma slečnami. Před markýzem onoho večera stanula čtyři děvčata: Marietta Borellyová (majitelka domu), Marianna Lavernová, Marianetta Laugierová a nakonec Rosa Costová.¹⁹ Z dostupných výpovědí vyplývá, že markýz vstoupil do pokoje, kde jej tyto slečny očekávaly, vytáhl z kapsy hrst zlaťáků: které z děvčat uhádlo přesný počet mincí, šlo na řadu jako první. „Šťastnou“ výherkyní se stala Marianne Lavernová. Všechny dívky kromě Marianne a sluhy musely opustit pokoj. Jako v případě Rosy Kellerové Marianne bičuje. Markýz dívce během aktu nabídl bonbóny naplněné „španělskými muškami“, které byly navíc obalené v anýzu.

¹⁸ THOMAS, s. 105–110.

¹⁹ LELY, s. 50–51.

Poté nastalo další bití. Po zneuctění Marianne přichází na řadu majitelka domu Mariette. Jako další účinkující se na scéně Sadova perverzního divadla objevila Rosa Costová. Praktiky, které markýz provozoval, byly u všech dívek víceméně totožné. Pro obyčejné marseillské prostitutky toho už bylo dost. Nastal konec dopoledne a markýz toužil po další dívce, avšak kvůli jeho pověsti nebylo lehké ji najít. Nakonec se sluhovi podařilo sehnat Margueritu Costovou. Dle výpovědi Costové ji nabídl bonbóny s zvláštní náplní. Dívka jich zkonsumovala velké množství a opět byla bičována jako její kolegyně. Markýz se dalšího dne vrátil na zámek La Coste, aniž by tušil, jak velkou dohru budou mít anýzové bonbóny, které podal Marguerite Costové.²⁰

O pár dní později se u Marguerity objevily zdravotní problémy. Trpěla vnitřními bolestmi a neustálým zvracením. Byla přijata žaloba a soudce nařídil povolat soudního lékaře, který Margueritu měl vyšetřit a učinit rozbor zvratků, zdali v nich není přítomen arzén. Poté začaly být před soudem projednávány výpovědi ostatních děvčat, které si rovněž stěžovaly na stavy bolesti kvůli anýzovým bonbónům. Již 4. července nařídil královský prokurátor zatčení markýze i jeho sluhy. Zhruba kolem tohoto data markýz utekl z La Coste. Byl ve společnosti svého sluhy a své švagrové Anny-Prospére.²¹

Soudní vykonavatelé se dostavili do markýzovo zámku, kde našli jen paní de Sade. Madame de Montreuil se zřekla zetě. Pouze paní de Sade se rozhodla pro podporu svého muže. Následně došlo k podplacení Marguerity Costové a Marianne Lavernové, aby obě stáhly žalobu. V případě se opět objevily nesrovnalosti ohledně důkazů či výpovědí. Například fakt, že španělské mušky mají pouze afrodiziakální účinky a při předávkování mohou vyvolat pouze průjem.²² Dne 2. září se rozhodlo o konečných závěrech královského prokurátora. Již následujícího dne byl vynesena rozsudek. Dle Gilberta Lelyho Sade a jeho sluha byli odsouzeni, aby se veřejně doznali před vchodem do katedrály, než budou odvedeni na náměstí svatého Ludvíka, „*aby na popravišti zmíněnému pánu de Sade byla sřata hlava a aby zmíněný Latour byl na šibenici oběšen a uškrcen; poté*

²⁰ BRIGHELLI, s. 49–50.

²¹ LELY, s. 62.

²² BRIGHELLI, s. 51–52.

*budou těla zmíněného pána de Sade a zmíněného Latoura spálena a jejich popel rozmetán po větru.*²³ Nejvyšší soud trest pozměnil a určil místo exekuce obou zločinců na Aix-en-Provence. Všechny úřední náležitosti byly splněny, chybělo pouze jediné a to odsouzení. Soud nakonec nařídil vykonání rozsudku v zastoupení, nežli by se rozsudek odložil. Slavnostní odsouzení proběhlo 11. října. Tak byl sťat pan de Sade a jeho věrný sluha Latour, až tedy na to, že kat uťal hlavu figuríně a oběsil slaměnou panu. V této době se samotný markýz a jeho sluha nacházeli v Nice. Markýz de Sade musel změnit identitu, a tak se z něj stal hrabě de Mazan, což byl jeho zástupný titul. Zprávami o jednání soudu a trestech, které padly, byl markýz naprosto zděšen. Na podzim roku 1772 si markýz a jeho družina pronajala dům poblíž Chambéry. Rozruch kolem markýzova případu již pomalu dozníval, avšak jedna osoba stála za jeho stíháním. A to jest madame de Montreuil. Pomoc hledala u vévody d' Aiguillon, který byl ministrem zahraničních věcí Ludvíka XV. Ministr se v tomto případě začal okamžitě angažovat. Sardinské vládě nezbylo nic jiného než Francii vyhovět.

V noci 8. prosince 1772 byl obklíčen dům u Chambéry a uvnitř byl nalezen markýz a jeho dva sluhové. Sade se pokojně vzdal. Příštího rána byl eskortován do pevnosti Miolans. Začal si uvědomovat vážnost své situace. Nebyl obviněn z žádných konkrétních zločinů a nikdo nestál o jeho vyjádření. Markýz se pokoušel přesvědčovat vlivné osoby v Sardinii, že se stal obětí politického pronásledování ve Francii. Paní de Sade bojovala již od samého začátku proti záměru své matky dosáhnout, aby Sade zůstal uvězněn. Po všech selháních se paní de Sade rozhodla po opuštění Savojska. Z dostupných zdrojů se 30. dubna měl zdát markýz u večere poněkud neklidný. V jeho pokoji se svítilo do šesté hodiny ranní, jeden z vojáků měl starost, zda se markýzi neudělalo zle, tak jej šel zkontrolovat. Cela ovšem zela prázdnotou. Sadovi se podařilo prchnout do Chambéry, kde již nehrozilo žádné nebezpečí a mohl zde volně překročit hranice do Francie.²⁴

²³ LELY, s. 64.

²⁴ THOMAS, s. 120–129.

1.2.1 Skandál děvčátek

Markýz cestoval, zavítal dokonce i do Španělska a opět se vrátil na zámek La Coste. V noci ze 6. na 7. ledna 1774 došlo k prohledání a poničení zámku La Coste policií na žádost paní de Montreuil. Sade, který byl však varován, se ukrýval v okolí. V březnu se markýz ocitl na krátké návštěvě v Itálii. V této době manželský pár (majetek markýze byl postižen ztrátou občanských práv takže jeho správu vykonávala paní de Sade) svěřil svoje finance právníkovi Gaufridymu, který byl po následujících dvacet let správcem Sadova majetku. V této době došlo k úmrtí krále Ludvíka XV. (10. května 1774). Zatykač bývalého krále uvedl do nové platnosti na přání madame de Montreuil nový král. Markýz, který zatím čekal v Itálii doufal, že soudní dvůr v Aix zruší na něho uvalený zatykač.²⁵ Markýz neustále cestoval mezi Itálií a domovem. Avšak bylo zřejmé, že pokud by markýz pobýval v tichosti na La Coste, mělo mezi ním a jeho pronásledovateli nastat nevyhlášené příměří. Tento stav vydržel přes celou zimu. Život na zámku v takřka opatrné atmosféře se chýlil ke konci v prosinci 1774. V této době pozval markýz na oběd svého finančního správce Gaufridyho. Správce byl překvapen nařízeními, která markýz uvedl v platnost na svém zámku. Po setmění musel být zámek neprodyšně uzamčen, světla byla zhasnuta a nebylo dokonce povoleno vařit.

Na jaře roku 1775 došlo k odhalení skutečných příčin opatření, které ve svém domově markýz zavedl. Abbé de Sade přijal na Saumane patnáctileté děvče, které mu sdělilo vše, co se odehrálo na zámku La Coste minulou zimu, jelikož zde byla dívka držena společně s dalšími děvčaty. Všechna děvčata, která zde pro markýze pracovala, byla velmi mladá a byla zde se souhlasem svých rodičů. Velkou chybou, které se markýz dopustil bylo, že zmíněná dívenka nesla stopy tvrdého zacházení, typického pro *libertinské* ²⁶ praktiky. Již 27. ledna 1775 abbé konfrontoval svého synovce markýze kvůli dívčině výpovědi. Markýzovo mizivé argumenty nakonec přesvědčily abbého o jeho vině. Další stejně staré dívce Marii Toussinové se podařilo rovněž uprchnout ze zámku, ovšem Marie se uchýlila do

²⁵ BRIGHELLI, s. 54–55.

²⁶ Libertiné popírali závaznost mravních norem. *Libertin*. In: Slovník cizích slov [online], [cit. 15.3. 2021]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/libertin-ten-i-tyn-libertinka>

kláštera. Tato situace hrozila výbuchem stejně tak jako v případě Marseille či Arcueil. Ovšem v něčem byl tento skandál přece jen jiný. A to spočívalo v zapojení Renée-Pélagie do markýzovo orgií.²⁷ Skandál děvčátek byl pro markýzovo tvorbu velmi důležitý. Zimní orgie na zámku La Coste se později přenesly na papír a vstoupily ve známost jako *120 dnů sodomy*, které markýz napsal v roce 1785 v Bastile.²⁸ V této knize se setkáme se zámek, který nese jméno Silling. Je obehnan vysokým zdívem, za nímž lze nalézt vodní příkop.²⁹

Oběti jsou uvězněny po celou zimu na zámku Silling, kde jsou svým trýznitelům vydávány na pospas. Madame de Montreuil se pokusila situaci vyřešit jako vždy a to úplatkem a zametením situace „pod koberec“. Nehledě na to, jaký měla odpor madame de Montreuil ke svému zeti to byla žena plná rozhodného chování. Navzdory úsilí madame de Montreuil informoval prezident soudu v Aix-en-Provence Sadovu rodinu, že pán z La Coste se dopustil zneuctění dívek z Lyonu a bude proti němu zahájeno řízení.³⁰

Na jaře a v létě roku 1775 markýz poprvé poznal, že se proti němu postavil snad celý svět. Kromě jeho jediné stálice manželky Renée. Markýz byl vystaven útokům ze strany rodičů děvčat a vlastní rodiny pana abbé de Sade, který prohlašoval, že je jeho synovec šílenec, kterého je potřeba držet ve vězení. Začátkem dubna markýz opustil La Coste a vypravil se na cestu po Francii. Uplynulo léto roku 1775 a markýz byl stále trnem v oku široké veřejnosti. Ovšem zcela z jiných důvodů než bylo obvyklé. Hospodaření na jeho panstvích v La Coste, Saumane a Mazan hrozilo krachem. Sadova situace se začala rychle zhoršovat, v patách věřitelů se objevili zvědové. Situace vyvrcholila napadením La Coste policií z Aptu, Sade unikl jen o vlas svému zatčení. Jeho velmi složitou situaci ještě zhoršila matka markýzova komorníka v Aix-en-Provence, která obviňovala Sada ze sodomie. Věřitelům docházela trpělivost a hrozba policejní razie se den ode dne zvyšovala. Nakonec 19. července, Sade odjel se svým sluhou do Itálie, musel pryč z Francie. Pod svým druhým jménem hrabě Mazan strávil

²⁷ THOMAS, s. 135–137.

²⁸ BRIGHELLI, s. 55–56.

²⁹ MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *120 dnů Sodomy*, Praha 2010, s. 32.

³⁰ THOMAS, s. 137–138.

Sade celkem dvanáct měsíců různými cestami po Itálii.³¹ Když byl v únoru 1777 na návštěvě v Paříži, madame de Montreuil prosadila vydání zatykače a byl vsazen do Vincennes.³²

Sade byl uvržen do cely číslo šest přímo v jedné z věží. Podle zdejších zvyklostí strážníci nikdy nevyslovovali jeho jméno, jednoduše se z něj stal „Pán číslo šest“. Zprvu se markýz ve vězení užíral nenávistí a psal rozhořčené dopisy své ženě. Byl držen o samotě v cele, do které pronikalo pouze sporé světlo dvěma zamřížovanými okénky. Občas se sice mohl projít po dvorku, ale obklopovaly jej vysoké stěny vězení. Montreuilova rodina se markýze nakonec pokoušela usmířit. Spolu s Renée se i nadále snažili o zrušení jeho trestu smrti, který byl z roku 1772. Pak by mu již nehrozilo nebezpečí znovu zatčení za incident, který proběhl v Marseille. Čas plynul a markýz ve Vincennes netrpělivě čekal na odvolání. Konečně 27. května 1778 král zaručil jeho odvolací právo. V červnu byl uvězněný Sade eskortován ve společnosti známého inspektora Maraise do Aix-en-Provence. Do tohoto města přijeli 20. června. Nakonec došlo u soudu k znovu vyslechnutí svědků. Soudní líčení proběhlo dobře. Markýz byl eskortován zpět do vězení v Aix a čekal na vyřízení formalit. Nakonec mu bylo oznámeno, že původní rozkaz k jeho zatčení byl zrušen, ale zároveň byl nahrazen rozhodnutím královského dvora. Rozsudek z roku 1772 byl zrušen v plném rozsahu a čest rodiny byla tak očištěna. Dobré jméno rodiny Sade i Montreuil bylo opět bez poskvrny, avšak sám markýz byl uvržen do vězení bez časového omezení. V doprovodu inspektora Maraise a čtyř strážců opustil Sade, ještě téhož dne Aix. Při zastávce ve Valence se mu podařilo uprchnout, skryl se na La Coste, kde byl však 26. srpna znovu zatčen Maraisem.³³

³¹ THOMAS, s. 141–144.

³² LELY, s. 9.

³³ THOMAS, s. 156–163.

1.3 Revoluce a občan Sade

1.3.1 Bastila

V srpnu 1778 přijel inspektor Marais a jeho vězeň do Vincennes. Sade byl uvržen do jedné z temných, zatuchlých cel ve věži. Později hrabě Mirabeau, který zde byl také vězněn, napsal, že zdi cely byly pět metrů silné a neproniklo skrze ně skoro žádné denní světlo. Během podzimních měsíců nebylo v silách Renée-Pélagie jakkoli markýzi pomoci. Napjaté vztahy mezi Renée-Pélagií a madame de Monreuil rozhodně neposilovaly naději na markýzovo propuštění. První povolení k návštěvě manžela dostala Renée až v červenci 1781, jejich poslední shledání proběhlo před čtyři a půl lety. V roce 1780 se markýzovo hněv obrátil proti hraběti Mirebeau,³⁴ Sadovo záchvaty zuřivosti nabývaly na síle. Mimo podobná setkání byla jediným markýzovo kontaktem s „normálním“ životem ve vězení jeho korespondence, která však podléhala přísné cenzuře. Následující rok 1782 přinesl špatné zprávy o materiálních škodách na La Coste, během silné vichřice strhal vítr omítku a odhalil trhliny v rozích budovy.³⁵ Sade byl vězněn ve Vincennes od srpna roku 1778 do 29. února 1784, kdy došlo k jeho převozu do Bastily.³⁶

Během podzimních večerů roku 1785 ve své cele ve Věži druhé svobody, vysoko nad střechami chudinské čtvrti St. Antoine, napsal markýz první stránky svého nejznámějšího díla *120 dnů Sodomy*.³⁷ Podstatou markýzovo děl včetně uvedené práce bylo vyjádřit šokujícím způsobem libertinský odpor k Bohu, k nesvobodě, k pokrytecké společnosti a samozřejmě k předsudkům.³⁸ Po celkem deseti letech strávených v osamění své cely zůstal Sade posedlý dvěma protichůdnými hlasy. Umírněný markýz promlouval skrze jeho novelu *Nehody ctnosti*, svůj vnitřní rozvrat markýz naopak hlásal v románu *120 dnů Sodomy*. Do vězení, i když velmi pomalu začaly pronikat informace o nestabilitě Francie. Autorita mladého Ludvíka XVI. slábla, kvůli jeho přehnané nerozhodnosti. Královská autorita se poprvé otřásla v roce 1788, kdy se proti králi postavila

³⁴ Byli to vzdálení bratřenci a neměli se v oblibě. BRIGHELLI, s. 62.

³⁵ Tamtéž, s. 164–171.

³⁶ LELY, s. 9.

³⁷ THOMAS, s. 186.

³⁸ PRIMUSOVÁ, Hana, *Sto nejvýznamnějších knih světové historie*, Praha 2009, s. 291.

francouzská šlechta, která přišla o mnohé ze svých výsad již v 17. století. Nakonec král podlehl tlaku a práva šlechty uznal. Avšak v tomto okamžiku se začali také svých práv dožadovat měšťané.

Markýz se samozřejmě nemohl účastnit probíhajících událostí na začátku roku 1789, dny trávil stále izolovaný ve Věži. Pouliční demonstrace probíhaly v pařížských okresech St. Marceau a St. Antoine, kde se nacházela Bastila. Později tyto demonstrace začalo rozhánět vojsko, které pálilo do demonstrantů. Došlo k zatýkání a prvním popravám. Již koncem června bylo jasné, že král nemá nad situací žádnou kontrolu. Dokonce i vězňům z Věže svobody bylo jasné, že město je na okraji všeobecného povstání. Nicméně sedm vězňů v Bastile jen stěží mohlo napomoci ke svržení nenáviděného režimu, i přes fakt, že byla budova symbolem bourbonské moci. Avšak díky své sečtělosti si byl markýz dobře vědom významu lidové revolty. Sade si vytvořil improvizovaný megafon a ze své cely dne 2. července 1789 burcoval místní obyvatele. Ulice byly přeplněné lidmi, přičemž markýz na ně křičel, že se stráže chystají popravit vězně, čímž způsobil velký povyk. Netrvalo dlouho a stráže markýze zpacifikovaly.³⁹ Bylo rozhodnuto o převozu markýze do psychiatrického ústavu v Charentonu. Přibližně 5. července došlo k přesunu vězně do ústavu, kde božský markýz, obklopen bláznů, zuřil nad svým ponížením. Markýz de Sade se stal revolucionářem.⁴⁰

Na základě výnosu, jímž byly zrušeny královské zatykače, byl pan de Sade 2. dubna 1790 osvobozen. Mohl svobodně opustit Charenton.⁴¹ Den po jeho propuštění chtěl markýz navštívit svou ženu, která ho ovšem odmítla přijmout a navíc požádala o rozvod. Rozvod manželů a úhradu za věno ve výši 160 842 liber vyhlásilo pařížské město Châtelet 9. června 1790. Manželce měl splácet čtyři tisíce liber ročně, avšak i tento právní krok se musel změnit, jelikož markýz již neměl žádné movité statky a peníze. Stále posílal dopisy svému právnímu zástupci Gaufridyemu, a dožadoval se peněz. V srpnu 1790 se markýz seznámil s herečkou Marií-Constance Renellovou, která mu byla po dlouhou dobu životní přítelkyní. Ve vězení Sade psal, když opustil vězení měl u sebe své spisy a scénáře

³⁹ THOMAS, s. 199–203.

⁴⁰ SCHAMA, Simon, *Občané. Kronika francouzské revoluce*, Praha 2004, s. 382.

⁴¹ LELY, s. 9.

divadelních her. A tak se po propuštění ze Charentonu snažil své hry zpeněžit. Sade se bezúspěšně pokusil o přijetí a uvedení svých her v Comédie Française. *Zamilovaného misantropa* sice divadlo přijalo, ale ani jednou hra nebyla inscenována. Hra *Oxtiern* se nakonec dostala na scénu Moliérova divadla, které bylo průkopnické. Byla uvedena v říjnu 1791, avšak kritiky byla naprosto odsouzena.⁴² Sadovu divadelní kariéru ukončila nová vlna revolučního vlastenectví. Příčinou potíží se stala jeho divadelní hra *Úplatkář*, produkováná v lednu 1792 v Theatre Italien. Při jedné produkci se v divadle odehrály výtržnosti, které varovaly herce a ostatní zúčastněné osoby před dalším uváděním jeho her vůbec.⁴³

1.4 Občan Sade

V květnu roku 1790 byla Paříž rozdělena podle nové koncepce na „sekce“. Sade bydlel v sekci náměstí Vendome, které se později začalo říkat Sekce pík. Tzv. aktivním občanem se Sade ve své sekci stal v červenci 1790. O pár měsíců později se stal tajemníkem prací sekce Pík. Po nějaké době v úřadě markýz získal jistý veřejný vliv a pozici na řebříčku moci Sekce Pík. Ironií bylo, že pod markýzovu správu spadala i rodina Montreuil, která byla v té době bez vlivu a financí. Sade se stal autorem pamfletů a propagandistou nového režimu. Prvním námětem se mu stal pokus o útěk krále Ludvíka XVI. z Paříže roku 1791. Dle Donalda Thomase, když se král potupně vrátil do Paříže, Sade napsal a zveřejnil pamflet *Řeč pařížského občana ke králi Francie*. Obsah článku byl spíše vyčítavého charakteru. Tvrdil, že všichni jsou si před Bohem rovni, a tudíž také pozice krále musí být pozicí prvního mezi rovnými. „*Francii navždy musí vládnout král. Ale královská vláda musí podléhat veřejné kontrole svobodných občanů a král musí tento zákon ctít.*“⁴⁴

Markýz se začal stávat demokratem, sekce Pík ho jmenovala komisařem pařížských sekcí na zřizování nemocnic. V listopadu 1792 vystoupil markýz před nadšenými členy sekce s projevem vyjadřujícím jeho *Představu o způsobu*

⁴² BRIGHELLI, s. 89–92.

⁴³ THOMAS, s. 209–210.

⁴⁴ Tamtéž, s. 214–215.

potrestání zákony. Ze Sada se nadobro stal revolucionář, i když to byla spíše kamufláž. V dubnu 1793 se z markýze stal soudce - v aféře falešných asignátů. Markýzi se role soudce kvůli jeho věznění velmi protivila. V červnu nastoupil na místo vedoucího sekce. 29. září 1793 byl markýz pověřen projevem k duším zesnulých – Marata a Le Pelletiera při slavnostech „Na památku význačných osobností“. Projev byl revolučního charakteru.⁴⁵ Valné shromáždění sekce Pík rozhodlo o vytisknutí *Proslovu k úmrtí Maratově a Le Pelletierově* sepsaného občanem Sade a jeho následné zaslání do Konventu, ale i všem krajům, armádám či úřadům. I když pan de Sade během svého věznění v období Teroru několikrát ve svých spisech za pomoci nadsázky klamal osoby, které držely v rukou jeho osud, v tomto případě však jeho chvalořečení Marata a Le Pelletiera bylo pojato a prosloveno zcela vážně.⁴⁶

8. prosince 1793 Sada podle „zákona o podezřelých osobách“, který byl odhlasovaný 17. září, zatkli a odvedli do Madelonnettes, kvůli nedostatku místa ve věznicích byl zde držen šest týdnů. V lednu byl převezen do věznice des Carmes, poté byl přemístěn do Saint-Lazare. Na začátku března se konečně jeho případem začala zabývat sekce Pík, která spis žaloby odevzdala Výboru pro všeobecnou bezpečnost. Byl obviněn z toho, že znevažoval vlastenectví, a k tomu všemu, byl nalezen spis o markýzi, který jej líčil jako zhýralého šlechtice se sklony k perverzi. 18. března 1794 předložil markýz svou obhajobu, avšak sám nevěděl, že již bylo rozhodnuto o jeho osudu. 27. března byl převezen ze zdravotních důvodů do Picpusu. U brány zdejšího zařízení byla postavena gilotina. „*Gilotina, gilotina mi před očima způsobila více bolesti, než všechny vězení, které si kdokoli umí představit.*“⁴⁷ Jakobínský teror nabíral na své síle a bylo jen otázkou času, kdy se Sadovo jméno objeví na seznamu pro popravu.⁴⁸

27. července měli být obvinění předvedeni před revoluční tribunál, avšak pět z dvaceti osmi mužů a žen nebylo nikde k nalezení. Zřejmě to zavila záměna či zmatky kolem jména Aldonze Sade a jeho skutečného znění Donatien-

⁴⁵ BRIGHELLI, s. 98–100.

⁴⁶ LELY, s. 103.

⁴⁷ BRIGHELLI, s. 103.

⁴⁸ Tamtéž, s. 103–104.

Alphonse-Francois de Sade. Nebo jej strážce hledaly někde úplně jinde, což bylo v této době běžné, díky přeplněnosti francouzských vězení. Avšak dřív či později by byl stejně nalezen, štěstí se obrátilo na jeho stranu, v den, kdy měl být souzen, propuklo povstání proti vládě revolučního teroru. Časně z rána 28. července již armáda nekladla žádný odpor. Vedoucí představitelé vlády byli pozatýkáni. Již příštího dne byli Robespierre a jeho bratr Saint-Just, Couthon a další popraveni gilotinou.⁴⁹

Markýz byl osvobozen 15. října, vrátil se domů ke své přítelkyni Marii-Constance. Během následujících let se pustil do psaní svých románů. Nejhorší byla zima 1794–95. Hospodářství Francie bylo na pokraji zhroutení. Sade byl na mizině. V roce 1795 vyšla Sadovi kniha *Filozofie v budoáru*.⁵⁰ Nakonec se kvůli těžké finanční situaci Sade uchýlil zpět k peru a vytvořil v průběhu roku 1797 dílo *Nová Justina*. Tento román probudil nové Sadovo odpůrce a vzkřísil ty staré. V červenci 1800 vyšel v Paříži ostrý pamflet *Zóloé*. Tento literární kousek mnohé překvapil, jiné rozzlobil. Tak či onak, *Zóloé* obletěla Paříž. Markýz byl zatčen 6. března 1801 a byl odveden do Sainte-Pélagie. V jeho domě byla nařízena domovní prohlídka s tím, že všechny spisy týkající se *Nové Justiny* musejí být zničeny či zabaveny. Policejní příkaz uvalený na něj se rovnal královskému zatykači. Sade se znovu stal politickým vězněm, Konventu předtím unikl, Napoleon ho však již nepustil.⁵¹

1.5 Smrt markýze de Sade

Posledním markýzovo „domovem“ se stala psychiatrická léčebna Charenton. Stalo se to, čeho se markýz nejvíce obával, byl neodvolatelně prohlášen za duševně chorého. Sade samozřejmě nemohl ovlivnit svůj převoz do Charentonu, ale dalo by se říct, že oproti vězení v Bicêtre bylo místo jeho nového pobytu nesrovnatelně příjemnější. I zde podléhal přísnému dohledu, pravidelně byl kontrolován jeho pokoj, aby byly odstraněny nežádoucí rukopisy. Avšak i přesto veškerá omezení, kterým se musel podrobit, nebyla ani zdaleka tak svazující jako ve vězení.

⁴⁹ THOMAS, s. 228.

⁵⁰ Tamtéž, s. 235–236.

⁵¹ BRIGHELLI, s. 108–111.

Samozřejmě markýz neustal v psaní petic Napoleonovi, či jeho podřízeným. Brzy se markýz stal důvodem sporů mezi ředitelem zařízení a představitelem zákona. Ředitel Charentonu abbé de Coulmier vyznával osvícené a humánní názory, se Sadem si byli velmi blízcí, markýz jej obdivoval.

Dokonce se Sade vrátil k náboženství. Roku 1805 dostal na Velikonoce povolení ke svatému přijímání. Byl oficiálním autorem knih *Alina a Valcour*, *Zločiny lásky*, celé řady neuvedených divadelních her či politických textů, včetně pohřební řeči za Marata a Le Pelletiera. Avšak autorství některých svých temných děl popíral. Markýz měl v Charentonu přístup k bohaté knihovně a tak se rozhodl ponořit se do víru psaní. Na vytvoření nového temného dramatu začal markýz znovu pomýšlet na jaře roku 1806, práce na příběhu mu trvala podle jeho slov celkem třináct měsíců. V této době se přiznal k autorství *Justiny*. Nové dílo bylo nazváno *Dny na Florbele aneb Odhalená příroda*. Román se nesl v libertinském duchu.⁵²

Výraz libertinus se váže k době, kdy zmizely poslední pozůstatky otrokářského systému z báze středověké společnosti, jako bylo nevolnictví, také označoval člověka, který je zbaven statutu otroka. Širší význam bychom mohly klasifikovat jako osvobozený či vyvázaný. Nositel duchovního libertinismu uplatňoval právo na svobodu vyznání, která se buďto projevovala panteismem či ateismem.⁵³

V roce 1807 učinila policie u markýze razii a opět zabavila řadu jeho rukopisů. Konec markýzovo libertinské kariéry završilo zabavení a zničení rukopisu *Dnů na Florbelle*. Začátkem podzimu 1807, poté, co mu byly znovu zabaveny jeho rukopisy, začal markýz sprádat plány na sepsání historického románu. Ten posléze skutečně dokončil a bez problémů publikoval v roce 1813 pod názvem *Markýza de Gange*. Po dokončení toho románu ještě stihl napsat další historický román *Adelaida z Brunswicku; princezna saská*, který dokončil na podzim roku 1812.

⁵² THOMAS, s. 252–254.

⁵³ EBERT-ZEMINOVÁ, Catherine, *Konverze z perverze aneb lekce z libertinství*. In: Literární noviny 14, 1968, 39, s. 8–9.

Vzhledem k markýzovo literární tvorbě bylo jeho nejzásadnější činností v Charentonu divadlo. Markýz vkládal do divadla celé své srdce, účastnil se her jako herec či seděl v režisérském křesle. Někteří návštěvníci divadelních představení v Charentonu oceňovaly novátorské snahy abbého de Coulmiera. Zároveň je také známo, že markýz na své představení zval mnohé ze svých přátel, dokonce se jednoho představení zúčastnila dvorní dáma holandské královny madame de Cochelet. Napoleonovi úředníci však v blahodárný účinek divadla na chovance příliš nevěřili. Nakonec byla všechna divadelní představení v Charentonu roku 1813 zakázána. Jedna z posledních ran osudu byla markýzi uštědřena v roce 1809, kdy se dozvěděl o smrti svého nejmilovanějšího syna Louise-Marie, který padl ve válce. Markýzovo dědicem se stal jeho mladší syn Donatien-Claude-Armand, Sade sice měl dceru, avšak k ní nechoval žádné city.⁵⁴

Na podzim roku 1814 se Sadovo zdravotní stav začal zhoršovat, 1. prosince přestal chodit. V sobotu 2. prosince jej přijel navštívit jeho syn Donatien-Claude-Armand. Kolem dvaadvacáté večerní hodiny dne 2. prosince zemřel markýz de Sade.⁵⁵ Sade sepsal svou poslední vůli již osm let před svou smrtí, včetně pokynů ohledně pohřbu. Nepřál si žádný obřad ani pomník. Místo mělo být naopak osázeno duby, aby zcela zmizely veškeré stopy po jeho hrobu. Otcovo poslední přání však bylo jeho synem naprosto ignorováno. Sade byl pohřben na hřbitově přímo v Charentonu, a to podle obvyklých liturgických pravidel. Nad hrobem byl vztyčen kamenný kříž.⁵⁶

⁵⁴ THOMAS, s. 255–258.

⁵⁵ LELY, s. 214–215.

⁵⁶ THOMAS, s. 261–262.

2 Náboženství a markýz de Sade

Jedním z vlivů, které působily na markýzovo myšlení byl filozofický směr zvaný osvícenství. Osvícenství lze charakterizovat spíše jako tendenci než jako hnutí. Tendenci ke kritickému zkoumání a používání rozumu. Rozum byl jak cílem, tak metodou osvícených myslitelů. Podle nich bylo nutné používání rozumu, který není spoután úřední mocí ani tradicemi, aby bylo možné poznat člověka, společnost i vesmír a tím zlepšit podmínky lidského žití.⁵⁷

Filozofická propaganda osvícenství dosáhla ve Francii velkého úspěchu. V roce 1751 došlo k vydání velké *Encyklopedie*, která byla brána jako oficiální prohlášení osvícenců. Filozofové ve Francii si také uvědomili, že nestojí v opozici proti nestálým vzájemně soupeřícím sektám, nýbrž proti jedné církvi, jež si nárokuje absolutní autoritu nad myšlením a morálkou. Co se týká vlády ve Francii, byli víceméně všichni filozofové přesvědčeni o tom, že ideál vlády tvoří autoritářský liberalismus, který je založený na jednotě vlády a inteligenci. Proto byla tato skupina osob vyděšena, když pomyslela na to, že by byla převedena moc z rukou panovníků a dána obecnému lidu. Například Voltaire bezmezně pohrdal lidem.⁵⁸

Ve starém křesťanském řádu sdíleli šlechta a obyčejní lidé společnou víru a společnou bohoslužbu. Nyní však, kdy se křesťanství pokládalo za dobré jen pro nižší společenské vrstvy, což byl i názor Voltaira, byl duchovní základ společenské jednoty zničen. Přesto všechno, co vykonali osvícení panovníci pro věc civilizace a pokroku, připravili současně starý křesťanský královský úřad o jeho posvátný charakter. A se ztrátou tradice zmizela podstata starého režimu.⁵⁹

Od druhé poloviny osmnáctého století byl zločin v souladu s osvícenskou vírou ve všemohoucnost a nutnou nadřazenost zákona definován jako porušení platného zákona. Do konce 18. století vládl relativní chaos ve výrazech označujících trestný čin a neexistovalo ani obecné vymezení, co to vlastně je.⁶⁰

⁵⁷ BLACK, Jeremy, *Evropa osmnáctého století*, Praha 2003, s. 239.

⁵⁸ DAWSON, Christopher, *Bohové revoluce*, Praha 1997, s. 41–42.

⁵⁹ Tamtéž, s. 44.

⁶⁰ TINKOVÁ, Daniela, *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, Praha 2004, s. 120–121.

Dle zjištění Daniely Tinkové si byli někteří osvícenští filozofové vědomi relativity hodnotových vzorců. Ti zdůrazňovali kulturní a historickou podmíněnost definice dobra a zla, chování přijatelného či odsouzeníhodného. Tento přístup, zdůrazňující relativitu všech hodnot, našel svého dovršitele v markýzi de Sade. Na sklonku tzv. století rozumu prohlásil Sade ústy jedné ze svých postav v období direktoria: „*Neexistuje žádný čin (...) který by byl skutečně zločinný, ani takový, který bychom mohli nazvat ctnostným. Vše závisí od našich mravů a klimatu, ve kterém žijeme. To, co nazýváme zločinem zde, je ctností pár mil na jih, a ctnosti z opačné polokoule mohou být zločiny pro nás.*“⁶¹ Osvícenský důraz na vědomé porušení pravidel vytlačily však proudy 19. století předjímající teorie o „genetické předurčenosti“ člověka.⁶²

V souladu se zjištěním Daniely Tinkové lze říci, že diskuze o nutném oddělení zločinu a hříchu byla v podstatě současná s diskuzí o původu zla v člověku a ve světě – v době, kdy se relativizovaly univerzální hodnoty dobra a zla, ctnosti a neřesti. Osmnácté století zpochybnilo dogma o prvotním hříchu. V této době se vytvořily dvě skupiny autorů. Na jedné straně stáli příznivci „přirozeně dobrého“ charakteru člověka. Na té druhé straně byli příznivci „přirozeně špatného“ charakteru lidské bytosti. Tyto pesimistické tendence rozvíjející „sebestřednou“ definici člověka přírodního a požadující přísnost veřejné výchovy a nutnost sociálního přinucení našly největší ozvěnu v podobě děl markýze de Sade. Ten vyhlásil morálku a ctnost za chiméru. Pustil se do rozkladu hodnotového systému a prohlašuje všechny normy a hodnoty za esenciálně relativní. Je potřeba „demaskovat“ morálku. Sadovská koncepce společnosti vychází z hobbesovské ideje původního stavu „války všech proti všem“. Pro Sada je to však právě tento původní vztah anarchie, co je nutno obnovit ve jménu ideálu svobody a rovnosti. Tyto se mohou konkretizovat výhradně zrušením všech zákonů, všech božských a morálních principů, které omezují svobodu a posvěcují sociální nerovnost.⁶³

⁶¹ TINKOVÁ, s. 142.

⁶² Tamtéž, s. 142.

⁶³ TINKOVÁ, s. 117–119.

Zatímco většina biblických učenců strávila svůj život, tak, že vážně zkoumala postavy, o nichž je v novozákonních textech řeč, obvykle s přesvědčením, že tak hojně přispívají teologii, markýz de Sade ukazuje stín, který se nachází v biblických opisech. Zesměšňoval obtíže, kterým byl vystaven každý, kdo chtěl poznat starobylé poselství tohoto náboženství. I přesto, že pověst církve a náboženství v minulosti dost utrpěla, obojí bylo součástí základu lidské kultury. Iluze, že křesťanství představuje pro své věřící jasný způsob života je zavádějící, Sade však nabídl svou představu stínu, která vede ke znovu zvážení. Sadův papež byl neuvěřitelně vulgární a nemorální karikaturou. Dá se to chápat tak, že tento papež byl absolutním vyvrcholením náboženského stínu. Pokud se z papeže vytvořil dokonalý vzor čistoty a ctnosti, tak stejně tak důležité bylo, aby se vytvořil papež, který hodnotami představuje pravý opak.⁶⁴

Hlavní hrdinové románu *120 dnů Sodomy* si ve svém sídle vytvořili systém trestání svých obětí.⁶⁵ Sebemenší náboženský čin ze strany obětí byl trestán ze všeho nejpřísněji. Jméno Boha smělo být použito pouze ve spojení s kletbou.⁶⁶ *Kdyby existoval Bůh a kdyby byl všemocný, dovolil by, aby ctnost, která ho prý zdobí a k níž se hlásíte, musela ustoupit před neřestí?*⁶⁷

Zdroj markýzovo koncepce spočívá v pocitu úpadku ducha a v nejasné vzpomínce na prvotní čistotu. Současný stav je projevem úpadku a stávající čas může být naplněn pouze očekáváním, pouze pocitem setrvalého upadání a postupného zhoršování. Toto pojetí, které odporuje jakékoli představě pokroku, staví Sada do radikálního protikladu k celému jeho století.⁶⁸

⁶⁴ MOORE, Thomas, *Temný eros. O moci a bezmoci v mezilidských vztazích*, Praha 2001, s. 87–88.

⁶⁵ MARKÝZ DE SADE, *120 dnů Sodomy*, s. 35.

⁶⁶ Tamtéž, s. 39.

⁶⁷ Tamtéž, s. 42.

⁶⁸ Tamtéž, s. 121.

2.1 Bůh a člověk

Markýz de Sade se zabírá tématem Boha ve více svých spisech, avšak nejdůležitější jsou *Filosofie v budoáru* a *Rozhovor kněze a umírajícího*. Ve *Filosofii v budoáru* rozvádí svůj názor na Boha, kterého následně kritizuje. V *Rozhovoru kněze a umírajícího* se autor více soustřeďuje na myšlenku ateismu.

Kniha *Filosofie v budoáru* je rozdělena do sedmi dialogů, které vedou zejména paní de Saint-Ange, Eugénie a bratr paní de Saint-Ange Dolmancé. Paní de Saint-Ange společně s Dolmancém zastupují v knize přírodní zákony a zločin. Eugénie je ctnostná dívka, která se však nechá dobrovolně svést na cestu zločinu. Mezi Dolmancé a dívkou Eugénií probíhá v průběhu děje rozprava, která ji měla naklonit na „pravý“ způsob života, což byla bezbožnost a zločin. Dolmancé začal rozpravu o náboženství a Bohu, kde se Eugénií snažil vysvětlit podstatu těchto zavrženíhodných činitelů.

Markýz de Sade vkládá svoje názory do úst jedné z hlavních postav Dolmancému. Podle něho, vše co nás obklopuje, včetně nás samých nevytvořil Bůh, kterému bychom měli být vděční za svou existenci, nýbrž příroda. Bůh je výplodem mysli lidí, kterým nestačila představa přírody jakožto tvořivého elementu, který není na ničem závislý. Autor vykresluje Boha jako směšnou postavu, která by si zasloužila pouze lidský hněv, pokud by reálně existovala. Jelikož Bůh by byl původce zla, které se na Zemi odehrává, protože všemu pouze přihlíží a nevyužije svou všemohoucnost k zabránění páchání všeho zlého. Dolmancé ve svém dialogu řekl: „*Je-li dokázáno, že existence tohoto Boha je nesmyslná a že příroda vždy činná, vždy pohybující se, si vystačí tam, kde se hňupům zlíbilo ji bezdůvodně doplňovat, je-li zřejmé, že i kdyby hypoteticky tato netečná bytost existovala, byla by zajisté bytostí ze všech nejsměšnější, poněvadž by byla užitečná pouze jediný den a miliony staletí by pak setrvala v opovrženíhodné nečinnosti, že za předpokladu, že by byla taková, jakou nám ji líčí náboženství, by byla zajisté bytostí nanejvýš hodnou hněvu, poněvadž ona by byla tím, kdo na zemi připustil zlo [...]*“⁶⁹

Sade tvrdí, že člověk musí ztratit soudnost, aby věřil v Boha. Autor se věnuje postavení Boha v reálném světě a staví jej do opozice vůči přírodě. V koloběhu života by byl Bůh zbytečný, jelikož jeho kroky, které by byly z náboženského hlediska správné by byly v rozporu s přírodními zákony. Bůh je představitelem dobra. Sade tvrdí, že Bůh a Příroda jsou v naprostém rozporu, na jedné straně stojí mnohdy nespravedlivé přírodní zákony a na straně druhé nepřetržité konání dobra. Úloha dobra v přírodě je zde

⁶⁹ MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Filosofie v budoáru*, Praha 1995, s. 37.

charakterizována jako negativní, protože dobro přírodě slouží pouze k zachování rovnováhy, která je vyvážena zlem, kdežto na straně křesťanství nalezneme pouze jednu stranu a to dobrou.

Autor ve *Filosofii v budoáru* rozvíjel své myšlenky o charakteru Boha, kterého pranýřoval pomocí základních myšlenek křesťanství. Rozvedl myšlenku blasfemie neboli rouhání, kterého se lidé dopouštějí a zůstává bez reálného trestu. Neschopnost Všemohoucího je vyličena jakožto problém zformování člověka k obrazu svému, čili učinit člověka od základu dobrého, avšak neponechat mu možnost rozhodování, jelikož to jej právě svedlo na zlou cestu. Sade také narážel na myšlenku vděčnosti vůči Bohu, která je dle něho neopodstatněná, proto si zaslouží pouze lidský hněv. Dolmancé pokračoval ve svém monologu a řekl: „*Z jaké nutnosti by si člověk měl u Boha získávat zásluhy? Kdyby ho stvořil ihned dobrým, nebyl by s to konat zlo, a teprve pak by byl dílem důstojným Boha. Ponechat člověku volbu totiž znamenalo jej pokoušet. Jenže Bůh ve své nekonečné předvědoucnosti dobře věděl, co z toho pojde. To znamená, že bytost, kterou stvořil, zahubil z povyražení. Co je to za hnusného Boha, tento Bůh!*“⁷⁰

V Sadově knize *Nehody ctnosti* naopak dochází k obhajobě ctnosti a Boha prostřednictvím ctnostné a věřící dívky Justiny. Justina potkala svou bývalou známou zkaženou zločinem madame Duboisovou, se kterou vedla rozhovor o metafyzických zákonech a snažila se ji nasměřovat k Bohu. Duboisová však obhajovala svůj způsob života a tvrdila: „*Za prvé, co záleží na nějaké potupě tomu, kdo žádné principy již nemá? Když je člověk sám k sobě ve všem upřímný, když čest mu není než předsudkem, pověst chimérou, budoucnost iluzí, není to jedno, jestli o život přijdu tak či v posteli? Na světě jsou dva druhy ničemů; ten, jehož jmění a kredit výjimečnosti před takovým tragickým koncem zaštiťují, a ten, jenž je-li lapen, mu neunikne; tento, narozen bez majetku, může mít na paměti jen dvě hlediska: štěstí nebo popravčí kolo.*“⁷¹

Rozhovor pokračoval a Duboisová vyjádřila svůj názor na Stvořitele: „*Já si myslím, že kdyby byl Bůh, bylo by na zemi méně zla; myslím, že jestliže na zemi zlo existuje, je tento zlořád pro Boha buď nutný nebo mu vlastními silami nestačí zabránit, jelikož Boha, který je buď slabý nebo zlomyslný, se vůbec nebojím, stavím se proti němu beze strachu a směju se jeho hromu.*“⁷² Sade vložil svůj názor do úst Duboisové, která v tomto úryvku hájila své přesvědčení o přírodních zákonech, jimiž se řídí. Tím se rozumí

⁷⁰ MARKÝZ DE SADE, *Filosofie v budoáru*, s. 39.

⁷¹ MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Nehody ctnosti*, Praha 1990, s. 139.

⁷² Tamtéž, s. 139.

vydání se na odvrácenou stranu ctnosti a žít podle svého přesvědčení, které je v souladu s přírodou, avšak nikoli s Bohem. Zároveň polemizovala o jeho existenci. Pokud by existence Boha byla skutečností, na zemi by tím pádem mělo být méně zla. Avšak tato entita je podle ní zpochybnitelná a směšná.

Filozofové v souvislosti s lidským činitelem mají jistý systém, jehož úkolem je řídit mechanismy. U Sada je hlavním mechanismem příroda. Avšak není to klasické oslavování nadvlády přírody v 18. století, které probíhalo u mnoha jeho předchůdců. Dle zjištění J. P. Brighelliho je Sadovo „systém přírody“ zčásti převzatý od Buffona⁷³ a z části od Jeana-Baptist Robineta.⁷⁴ Tento systém se u Sada zakládá na jistém pre-darwinismu, který stručně vystihuje heslo „despotismus“. Sade odhaluje v celém lidstvu včetně těch, kteří jsou oběťmi stejné ničivé pohnutky. Univerzální despotismus je směr, ke kterému míří všichni lidé, jelikož destrukce, zlo a útlak jsou první sklony, které lidem příroda vštěpila. Příroda tedy do nás v zájmu rovnováhy vryla sklony páchat zlo.⁷⁵

Markýz se také pustil do rozboru původu našeho bytí. Pokud je hmota činná a jeli pohyb hmoty vlastní, může sama díky své energii tvořit či zachovávat v nekonečném prostoru všechna tělesa. Autor pokládá otázku nač hledat nějakého jiného tvořivého činitele, nežli přírodu, která je sama o sobě činnou hmotou.

Jedním z filozofů, kteří měli vliv na markýzovo smýšlení byl již zmíněný J. B. Robinet, který se odvrátil od představy Boha jakožto Stvořitele člověka. Robinet ve svém myšlení dospěl k teorii všeobecného vývoje. Podle něho se od zdánlivě neživých kamenů až po člověka táhne vývojová řada organických jednotlivin v hierarchickém posloupnosti. Je to dáno stále komplexnější organizovaností primitivních molekul. U člověka je to chápáno tak, aby veškerou svou fyzickou aktivitu přeměnil posléze v aktivitu psychickou. Celá příroda je řízena zákonem zachování energie, a tak se pohyby v ní neustále vyrovnávají.⁷⁶ Je tedy patrné, že Sade v tomto ohledu převzal Robinetovu filozofii a byl tedy zastáncem přírody jakožto tvořivého elementu.

Sade rovněž rozvinul myšlenku křesťanství jakožto hanebného kultu, který by byl rozmetán při samotném zrodu, kdyby proti němu bylo použito pohrdání, které si zaslouží. Avšak díky pronásledování příznivců křesťanství tento „kult“ zesílil. Dolmancé ve svém

⁷³ Francouzský filozof žijící v 18. století, předmětem jeho zkoumání byla příroda. BONDY, Egon, *Evropská filosofie XVII. a XVIII. století*, Praha 1996, s. 212.

⁷⁴ Rovněž francouzský filozof z 18. století zabývající se přírodou. Tamtéž, s. 214.

⁷⁵ BRIGHELLI, s. 231–232.

⁷⁶ BONDY, s. 214.

dialogu hovořil o následcích kritiky seslané na Boha: „*At' se ještě dnes někdo pokusí pokrýt ho posměchem a padne.*“⁷⁷

Markýz se ve svém díle dotýká různých tabu, která naznačují přiblížení božského v běžném životě. Sadovská obrazivost je přímo formována kontaktem s antibožstvím, kterému vzdává civilizovaný svět úctu jen zřídka. Teologie se i přes všechno své světlo angažuje v temné despotické záležitosti, která spočívá v tom, že lidem říká, co jejich život znamená, podle jaké morálky se mají ve svém životě řídit a jaký trest by měli očekávat, pokud se odchýlí od pravdy.⁷⁸

Na samotném začátku knihy *Justina čili prokletí ctnosti*, konkrétně v předmluvě uvedl autor cíle zmíněné knihy. Naznačuje v něm „osvícení temných cest“, které měly sloužit prozřetelnosti k dosažení cílů. Toto „osvícení“ by mělo vést k vyššímu poznání Boha pro jeho přívržence, kteří jsou jeho rozmary neustále postrkováni. Autor naznačil, že by toto „osvícení“ bylo vítězstvím filozofie. Markýz chtěl svým dílem poukázat na všechny aspekty křesťanství, nejenom na to co je vyzdvižováno.⁷⁹

Autor se věnoval úvaze, zdali existují nějaké odsouzeníhodné činy jako např. vražda, které nám nadiktovala samotná příroda. Sade tvrdí, že hubení je jedním z prvních zákonů přírody, v tomto případě tedy nic co zahubí, nemůže být bráno jako zločin: „*Ostatně hubení, jímž si lichotí člověk, je toliko chiméra, vražda nepřináší zmar; ten, kdo se jí dopustí, pouze transformuje formy; vrací přírodě prvky, jimiž si její příčinlivá ruka poslouží, aby odškodnila jiné bytosti, a ježto tvoření je tomu, kdo se mu oddává, požítkem, připravuje vrah tuto slast přírodě; zásobuje ji materiálem, který ona obratem zužitkuje, a tak se čin, jež hňupové mají tu pošetilost odsouzet, v očích tohoto vesmírného činitele stává zásluhou.*“⁸⁰ V křesťanství je vražda jeden z nejvážnějších hříchů, kterých se člověk může dopustit. Sade ji interpretuje jako transformaci energie, která se opět navrátí k přírodě. Je to jakýsi přirozený cyklus přeměny.

Sade si rovněž klade filozofickou otázku o existenci Boha, která není nijak hmatatelná. Narazil na pochopení něčeho, co lidi dalekosáhle převyšuje. Autor si klade otázku „*Jak [...], si rozumné bytosti mohou myslet, že nejnesrozumitelnější věc by pro ně mohla být nejzásadnější?*“⁸¹ Odpověď přichází ve formě strachu z něčeho neznámého, z něčeho co je pro člověka nepochopitelné. Dle Sada jsou nevědomost a strach dva

⁷⁷ MARKÝZ DE SADE, *Filosofie v budoáru*, s. 42.

⁷⁸ MOORE, s. 143.

⁷⁹ MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Justina čili prokletí ctnosti*, Český Těšín 2006, s. 7.

⁸⁰ MARKÝZ DE SADE, *Filosofie v budoáru*, s. 71.

⁸¹ Tamtéž, s. 152.

základní pilíře každého náboženství–: „*Nejistota, v níž se člověk ve vztahu k Bohu nalézá, je přesně tou věcí, která ho k náboženství poutá.*“⁸²

Dle zjištění P. Klossowského se Sade skrze své literární postavy uvoluje připustit Boha i se všemi jeho neřestmi, proto je v jeho knihách poukazováno na jisté temné aspekty křesťanství. Existence zla ve světě mu skýtá prostředek, jak Boha, věčného provinilce a prvotního agresora opěvovat, a za tímto účelem se vždy uchyluje k morálním kategoriím jakožto k úmluvě, kterou Bůh porušil. Utrpení se stává směnkou na Boha.⁸³

Jedním z průlomových názorů Sada byl požadavek na zrušení trestu smrti. Sade hovořil i o povaze zákonů, které jsou vytvořeny člověkem a které se nemohou vztahovat na všechny občany stejně. Zákon, který usiluje o lidský život je dle autora nespravedlivý a nepřijatelný. Hlavním důvodem je, že trest smrti nepotlačuje zločin–: „[...] *měli bychom tento trest potlačit proto, že není horší logiky než vzít život člověku za to, že někoho zabil, poněvadž z tohoto postupu resultuje, že místo jednoho člověka tu rázem nemáme dva [...].*“⁸⁴

V Sadově knize *Rozhovor kněze a umírajícího* se vyskytuje krátká úvaha s názvem *Přízraky*, která pojednává o Bohu. Sade se vyjádřil o Bohu jako o nicotné bytosti, kvůli které bylo prolito na světě více krve, nežli v jakékoli válce. Autor se zde také vyjadřuje o hájení Boha knězi, kteří jsou štědře odměňováni zlatem. Sade tvrdil: „*Hlavně už nerozechvívej spokojeností a nenaplňuj radostnými výkřiky otlé biskupy, co mají stotisícové renty.*“⁸⁵ Zároveň v této úvaze nabádal Sade k tomu, aby se bláhoví smrtelníci, kteří jsou zaslepeni fanatismem probrali ze svých nebezpečných iluzí, do nichž je uvrhli boží služebníci, jelikož je zcela v jejich zájmu aby lidem nabídli Boha, protože tato lež zajišťuje obrovský vliv na majetek a zároveň mysl věřících. Sade na konci úvahy tvrdil: „*Slíbil jsem však, že splním úkol; dodržím slovo a budu spokojen, jestliže mé úsilí dokáže vyrvat ze srdcí tvých pitomých stoupců, nahradí-li tvé lži trochou rozumu a pomůže-li trvale otrást tvými oltáři a navždy je uvrhnout do propastí nicoty.*“⁸⁶

⁸² MARKÝZ DE SADE, *Filosofie v budoáru*, s. 152.

⁸³ KLOSSOWSKI, Pierre, *Sade můj bližní*, Praha 2004, s. 93.

⁸⁴ MARKÝZ DE SADE, *Filosofie v budoáru*, s. 160.

⁸⁵ MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Rozhovor kněze a umírajícího*, Praha 1998, s. 65.

⁸⁶ Tamtéž s. 67.

2.2 Zločin a ctnost

Sadova kniha *Nehody ctnosti* se zabývá pohledem na pojetí ctnosti a snaží se zodpovědět otázku, proč bude vždy ctnost utiskována zločinem. Podle autora je však důležité podotknout, že obojí bez sebe nemůže existovat. Zločin a ctnost jsou provázané. Tato kniha poukazuje na nezdary jedince, který se rozhodne pro ctnostný život, který je avšak dle autora hodnotnější než život zločinný.

V této knize je popsán příběh dvou sester, které od sebe dělí odlišný hodnotový systém. Justina je dívka, která žije dle ctností a řídí se křesťanskou vírou. Za to její sestra Julietta se nechala strhnout zločinem a ateismem. Každá z dívek si jde svou životní cestou. Juliettě se v jejím zločinném životě daří, disponuje penězi a mocí. Její ctnostná sestra naopak na své životní cestě naráží na jednu překážku za druhou. Po každém jejím ctnostném činu následuje „odměna“ ve formě nadělení ještě většího nezdaru. I přes všechny životní útrapy se stále dívka modlí k Bohu a i přesto, co na ní sesílá, dívka věří v lepší posmrtný život než v ten pozemský, co jí byl nadělen.

V předmluvě jsou nastíněny autorovy cíle a úvahy, které mají pomoci pochopit význam a hloubku daného díla. Tyto úvahy se týkají ctnosti. Na to, že ctnostní lidé mají více smůly a útrap nežli lidé, kteří se neřídí morálními hodnotami, ctnost je tedy opomíjena. Lidé, kteří se přidávají na zločinnou stranu za svou nemorálnost sklízí ovoce. Rovněž markýz rozvinul myšlenku, zdali si ctnostní lidé nepoloží otázku, proč se tedy nepřidat na „špatnou“ stranu, když z toho vyplývají benefity. Sade tvrdil: „*Že i kdyby ctnost byla sebekrásnější, zeslábla-li naneštěstí pro boj s neřestí, stala se tou horší stranou, ke které se člověk může přidat, a že ve století tak nadobro zkaženém bude jistější chovat se stejně jako druzí?*“⁸⁷ Sade také narazil na to, že je nezbytné poukázat na příklady prohrávající ctnosti, jelikož i ve zlém člověku zůstane něco dobrého a může být tedy později nakloněn na stranu ctnosti.

Sade popisoval prosperitu života osob se zločinnými úmysly, avšak poukazoval na pomíjivost štěstí. Prosperita zločinu je tedy zdánlivá. Autor tvrdil: „*Viník žíví ve svém srdci červa, jenž jej bez ustání užívá a brání mu těšit se z onoho odlesku štěstí, které jej obklopuje, zůstává mu místo něj toliko drásavou vzpomínkou na zločiny, jimiž je vykoupil.*“⁸⁸ Zároveň se zmínil o útrapách, které sužují ctnostné osoby, avšak jedinec

⁸⁷ MARKÝZ DE SADE, *Nehody ctnosti*, s. 7.

⁸⁸ Tamtéž, s. 16–17.

pronásledovaný osudem nalezne útěchu ve svém svědomí a může zároveň těžit ze své nezkaženosti.

Na své strastiplné cestě potkala Justina kuplířku Duboisovou, se kterou se sblížila a vedly spolu rozhovory metafyzické povahy. Duboisová se ji snažila dostat na stranu zločinu, který hrdě obhajovala. Justina se naopak snažila vyličít klady ctnosti. Justina věděla, že se vystavuje nebezpečí, když se ve svém životě držela ctností. Dokonce i kdyby ctnost byla jakkoli svízelná by ji dala přednost před falešným odleskem štěstí, které zločin doprovází. Justina tvrdila, že ji provází náboženská idea, která ji nikdy neopustí. Tvrdila, že pokud chce ona „Prozřetelnost“ připravit ji nelehkou životní pouť pak je to jen z toho důvodu, že ji mnohonásobně odmění v jiném světě než je tento. Justina řekla: „*Tato radost mého srdce by se ihned zkalila, kdybych se poskvrnila zločinem, a k obavě z ran ještě děsivějších na tomto světě by se připojila i vyhlídka na trest, který Nadzemská spravedlnost vyhradila těm, kdo si jí neváží.*“⁸⁹

Sade poskytl i druhý pohled, ze strany zločinné obhajovatelky Duboisové. Podle autora, který svůj názor vkládá do úst Duboisové určuje zločince jeho sociální postavení. Problém spatřuje v tom, že bohatá vrstva obyvatel není ochotna opravdu pomoci sociálně slabým a proto naše slušnost a naše nejlepší úmysly slouží jen k tomu, aby se násobili naše okovy. Příroda nás stvořila navzájem sobě rovnými, pokud se jistému „osudu“ zachtělo toto uspořádání porušit, je pouze na nás samotných abychom vlastními silami získali to, co pro sebe urvali ti silnější. Sade hovořil o nevyhnutelnosti zla pro obyčejné lidi, kteří jsou přehlíženi a ponižováni těmi mocnějšími, tím pádem je zločin jediná cesta, která může pomoci těmto lidem zlepšit život. Duboisová tvrdila o Prozřetelnosti: „*Nauč se ji lépe znát, Sofie, [fiktivní jméno Justiny – pozn. aut.] poznej ji a arcí se přesvědčíš, že když nás uvedla do postavení, kde se nám zlo stalo nutností, a současně nám i ponechala prostředky je konat, znamená to, že zlo jejím zákonům slouží stejně dobře jako dobro a že jedním i druhým získává.*“⁹⁰

Lidská morálka rozlišuje pouze to co je povolené či zakázané, podle Sada je morálka umělým konstruktem. Podle markýze to lze doložit prostým a bezprostředně pozorovatelným faktem, totiž geografickou, kontextuální a časovou podmíněností jakýchkoli morálních zásad. Sade reaguje na myšlení své doby, které objevuje jiné kultury a hodnotové systémy. Morální hodnoty jsou „chimérické“ (pojem, který se u Sada hojně

⁸⁹ MARKÝZ DE SADE, *Nehody ctnosti*, s. 31.

⁹⁰ Tamtéž, s. 33.

vyskytuje v souvislosti s morálkou či Bohem), neboť se libovolně proměňují jak současně – podle daného kulturního rámce, tak v průběhu času – podle dané historické epochy.⁹¹

Osud předurčil pro Justinu trnitý život, avšak ani v jejích nejhorších chvílích nezavrhl Boha. Pokládala si otázky proč se jí to děje, proč neřest a zločin zůstávají odměňovány a ctnost je odsouzena žít ve stínu. „*Jakoby si Prozřetelnost vytkla úkol mi neužitečnost ctnosti názorně ukázat; nezáviděníhodná lekce, která mne nikterak nepolepšila a jež mi nezabrání, abych – byť i se sekerou posud mi visící nad hlavou – navždy nezůstala ponížena služebnicí tohoto božstva mého srdce.*“⁹²

Podle Sada neexistují v přírodě rozdíly mezi jednotlivci, avšak silní vždy přežívají na úkor slabých. Když tedy silní jedinci využijí ty slabší, je to v souladu s přírodními zákony. Naopak zákony jejichž účelem je chránit slabé podkopávají přirozený řád přírody.⁹³

Po nečekaném úmrtí Justiny způsobené bleskem, došla její sestra k prozření a uvědomění si skutečných hodnot. Julietta dospěla k názoru že se již nenechá zaslepotat falešným odleskem štěstí, které je způsobeno její zločinnou aktivitou. Rozmary osudu přísluší oné „Prozřetelnosti“, a i přesto jaký vliv na nás mohou mít, se nesmíme nechat svést na špatnou cestu. Úspěch na straně zločinu je zkouškou pro naši ctnost. Julietta si uvědomila, že vedla život plný zločinu a nepravostí díky smrti své sestry, která byla ukázkou existence jisté „Prozřetelnosti“. Popisovala nezbytnost onoho zážitku s Justinou, který byl tak rozhodující po zbytek jejího života, jelikož ji ukázal správnou cestu.

Thomas Moore představil pojem zla dle Sada. Tvrdil, že pokud si zlo představujeme jako něco jiného, co není naší součástí potom tím pádem zůstane aspektem života, který je nám upřen díky omezenosti naší představivosti. Všechno, co je temné a znepokojující je nutno pochopit jako materiál potřebný k tomu, aby se v plnosti mohlo projevit jádro lidského života, abychom tím rozvinuli svou vlastní individuální přirozenost. Sade často vyslovoval zásadu, že všechno, co příroda učinila možným v lidském životě, je legitimní a platné. Moore tvrdil, že pokud by tato zásada byla pochopena doslovně, bylo by možné ji použít k ospravedlnění toho nejhoršího chování. Avšak dle autora, pokud se tato zásada uchopí poetičtěji, lze ji vyložit jako něco, co potvrzuje, že všechno, co je tajemné, lze účinně vnést do žité zkušenosti.⁹⁴

⁹¹ FULKA, Josef, *Nástin Sadovy politické filosofie*. In: Filosofický časopis 62, 2014, 1, s. 3–4.

⁹² MARKÝZ DE SADE, *Nehody ctnosti*, s. 112.

⁹³ PHILLIPS, John, *Marquis de Sade – A Very Short Introduction*, Oxford 2005, s. 47.

⁹⁴ MOORE, s. 158.

2.3 Smrt a náboženství

Jedním z nejdůležitějších Sadových filozofických spisů je *Rozhovor kněze a umírajícího*. Tato kniha je zároveň souborem dalších ateistických textů. Text je psán formou dialogu mezi knězem, jenž zastupuje Boha a křesťanství a mezi umírajícím, který se zastává ateismu a přírodních zákonů.

Sade se v této knize snažil o obhajobu ateismu, svůj názor vložil do úst umírajícího. Kněz se tázal umírajícího, zdali se za svůj neřestný život kaje. Umírající odpověděl, že ano. Avšak umírající vysvětloval, že se za své činy kaje pouze přírodě nikoli Bohu. Umírající tvrdil, že to příroda jej přivedla na tento svět za účelem oddávání se všemu, co mu umožnila. A umírající se tedy kaje pouze v tom případě, kdy odporoval přírodním zákonům a nenásledoval je. Kněz tvrdil, že umírající přisuzoval veškerou moc stvořiteli stvořené věci, tedy přírodě. Tvrdil, že jej na rozcestí svedla právě ona zvrhlá příroda, které umírající přisuzoval všemocnost. Umírající tvrdil: „*Příčina toho, co nechápeš, je možná to nejjednodušší na světě. Zdokonaluj svou tělesnou schránku a lépe pochopíš přírodu, očisti svůj rozum, zažeh své předsudky a nebudeš už potřebovat svého Boha.*“⁹⁵

V markýzovo knize *Filosofie v budoáru* se nacházel rovněž pamflet s názvem *Francouzi, ještě trochu úsilí, chcete-li být republikány*, kde autor rozvedl kritiku náboženství. Sade vedl úvahu o tom, že ve století, kdy si lidé tolik uvědomovali, že náboženství by se mělo opírat o morálku, a ne morálka o náboženství, by bylo zapotřebí náboženství, které se s morálkou snese, které by bylo jakoby jejím výkladem, avšak by byla člověku ponechána volnost. Sade tvrdil: „*Pokud Francii (naneštěstí pro ni) opět zahálí tma křesťanství, pak z jedné strany pýcha, tyranie, despotismus kněží, neřesti vždy znovu v této nečisté hordě se rodící, a z druhé nízkost, krátkozrakost, mělkost dogmat a mystérií tohoto nechvalně známého a smyšleného náboženství, podlomí hrdost republikánské duše, aby ji zakrátko znovu přivedly pod jho, které její energie právě zlomila.*“⁹⁶

Podle výzkumu T. Moora byla křesťanská teologie jen málokdy kritická vůči nejasnosti textů, jež zdédila. Křesťanství má mnoho svých stínů, o jejich odhalení a poukázání na ně se snažil Sade. Pokud bychom nechali markýze de Sade, aby poodhalil

⁹⁵ MARKÝZ DE SADE, *Rozhovor kněze a umírajícího*, s. 30.

⁹⁶ MARKÝZ DE SADE, *Filosofie v budoáru*, s. 140–141.

všechna zákoutí křesťanství mohlo by dojít k osvobození této víry. Jelikož bychom neviděli křesťanství pouze jako symbol čistoty, nýbrž bychom viděli skutečnost.⁹⁷

V *Rozhovoru kněze a umírajícího* došlo v rámci děje k tomu, že kněz díky dialogu s umírajícím poznal, že se jedná o zarytého ateistu. Tázal se ho, zdali opravdu vůbec nevěří v Boha. Autor skrze umírajícího vyjádřil své důvody, proč je pro něho těžké věřit v něco, čemu člověk nikdy neporozumí. Tvrdil, že mezi chápáním a vírou musí existovat jistá provázanost. Chápání je tedy jistou posilou víry, ale kde se nenachází pochopení, nemůže existovat ani víra. Kněz proto dle umírajícího nemůže věřit v Boha, jelikož ho není schopen definovat. Umírající stál za svým názorem a uvedl svou víru: „*Nepátrej po ničem jiném než po jejích zákonech [přírody – pozn. aut.] jakožto jediné příčině naší lidské nedůslednosti a nehledej v jejích zákonech jiné zásady než její vůli a její potřeby.*“⁹⁸

V křesťanství je možné rozdělovat život na „tento“ a „onen“ svět. Pozemský život lze tedy žít ryze sekulárním způsobem, kdežto náboženství je přiřazeno světu, který tento přesahuje. Křesťanství a ateistický humanismus bojují navzájem proti sobě, představují však dvě strany jedné mince tak dlouho, dokud si křesťanství udrží svého Boha na nebi.⁹⁹

Dialog v *Rozhovoru kněze a umírajícího* pokračoval a kněz se tázal umírajícího, co si myslí, že přijde po naší smrti. Sade skrze umírajícího vysvětlil, že nepřijde nic. Přijde jen nicota, která jej uklidňuje. Zároveň zde hovořil o nevyhnutelnosti přirozeného koloběhu v přírodě: „*Na světě nic nepodléhá zkáze, milý příteli, nic se neničí; dnes člověk, zítra červ, pozítří moucha, neznamená to stále existovat?*“¹⁰⁰

Podle výzkumu T. Moora Sade převrací všechny náboženské ideje a ideály a obrací je tak, aby bylo vidět tu stranu, která se nevystavuje. Není proto doslovně protináboženský, nýbrž spíše slouží náboženskému podnětu tím, že se snaží ukázat cestu k božství, k jehož přístupu brání příliš čistý morální postoj.¹⁰¹

V posledním dialogu se kněz otázal umírajícího, zdali by nás ani ten největší zločin neměl naplňovat hrůzou. Kněz tak reagoval na obhajobu přírody, která vede naše rozhodnutí. Umírající tvrdil, že takový to čin by měl být potrestán rukou zákona a že tak jak praví kněz, nebude člověk za tento čin souzen na onom světě. Jediné východisko z této situace je dle umírajícího náš rozum, který nás má vést a upozorňovat na to, že nechceme činit ostatním to, co nechceme aby oni učinili nám. Pokud se touto zásadou budeme řídit

⁹⁷ MOORE, s. 88.

⁹⁸ MARKÝZ DE SADE, *Rozhovor kněze a umírajícího*, s. 33.

⁹⁹ MOORE, s. 115.

¹⁰⁰ MARKÝZ DE SADE, *Rozhovor kněze a umírajícího*, s. 40.

¹⁰¹ MOORE, s. 146.

nepotřebujeme tedy ani Boha ani náboženství. Umírající tvrdil: „Zanech svých bohů a svých náboženství; to vše je dobré jen k tomu, aby železo bylo vloženo v ruku člověka, a jen pouhé jméno všech těchto hrůz způsobilo na zemi větší krveprolití než všechny ostatní války a rány dohromady. Vzdej se myšlenky na onen svět, žádný není, nevzdávej se však potěšení být šťastný a činit jiné šťastnými.“¹⁰²

Thomas Moore se ve své knize *Temný eros* snažil poukázat na stránky náboženství, jimiž si podmaňuje své věřící. Mezi ně zařadil autoritářství jeho představitelů, poddanost jeho přívrženců či přísná pravidla chování, to vše jsou prvky poddání se či vzdání se, jež tvoří samé jádro náboženského postoje.¹⁰³

V *Rozhovoru kněze a umírajícího* se vyskytuje další důležitý text ateistické povahy a to báseň *Pravda*. Sade zde opět negoval Boha a křesťanství. Sade napsal: „Smířen a v slávě svého epikureismu, zamýšlím zesnout v lůně ateismu.“¹⁰⁴ Zároveň tvrdil, že jméno falešného Boha lze vyslovit pouze v případě rouhání.

Z výzkumu J. Phillipse vyplývá, že se v *Rozhovoru kněze a umírajícího* vyskytuje jakási trvalá kampaň proti náboženství, charakterizovaná hořkostí, která svou intenzitou vypadá jako hluboce osobní. Na vrcholu erotického vzrušení se Sadovy hlavní postavy často vysmívali Bohu a v průběhu jejich obscénností vyzývali božstvo, aby na ně seslalo blesk z čistého nebe, který potrestá jejich hříchy. Skutečným skrytým účelem těchto výzev bylo přinutit Boha, aby prolomil své mlčení. Ve skutečnosti pokud tedy neexistuje, nemají nadávky na jeho adresu žádný smysl.¹⁰⁵

Ze zjištění Heineho vyplývá, že se Sade myšlenkově a názorově odrazil od La Mettrieho¹⁰⁶ a barona Holbacha.¹⁰⁷ Autor naznačil, že markýz pochopil, že negace Boha je v jeho době možná, avšak věděl, že nedokáže zasadit ránu božské povaze lidské přirozenosti. Sade se podle Heineho názoru pokoušel prostřednictvím svých děl o oproštění francouzské literatury od judaisticko-křesťanského vlivu. Jinými slovy dle autora tedy nepochyboval, že lidstvo, které je pod vlivem náboženství již takovou dobu, je nepřipraveno unést nápor brutálního vyslovení tak krutých pravd.¹⁰⁸

¹⁰² MARKÝZ DE SADE, *Rozhovor kněze a umírajícího*, s. 42.

¹⁰³ MOORE, s. 145.

¹⁰⁴ MARKÝZ DE SADE, *Rozhovor kněze a umírajícího*, s. 51–52.

¹⁰⁵ PHILLIPS, s. 50.

¹⁰⁶ Francouzský filozof žijící v 18. století, hlásal materialistickou filozofii a ateismus. BONDY, s. 209.

¹⁰⁷ Německo-francouzský filozof žijící rovněž v 18. století. Hlásal materialismus a ateismus. Tamtéž, s. 225–226.

¹⁰⁸ HEINE, Maurice, [studie k dílu *Nehody ctnosti*] - In: MARKÝZ DE SADE, *Nehody ctnosti*, s. 183–184.

Dle výzkumu E. Bondyho Sade vyřkl otevřeně a s velkým předstihem mnoho o tom, co realizovalo dvacáté století jak v praxi tak v ideologii, týká se to lidské svobody. To nejcennější co lidé mají je svoboda, avšak zároveň i svoboda může mít negativní aspekty. Dle autora může být zároveň otevřenou propastí dehumanizace, sebezničení či destrukce světa až k jeho anihilaci, pokud by to bylo možné. Sadův odpor dle Bondyho byl vyjádřen v rámci společenské nesvobody agresivněji než tomu bylo u jeho současníků.¹⁰⁹

Heine popisoval Sada jakožto absolutistu, který sledoval svou myšlenku přímočaře až do konce, až na samý okraj logických důsledků. Vůbec jej nezajímalo, že tyto důsledky bouraly předsudky, zavedené názory, společenské konvence či morální zákony.¹¹⁰

Ze zjištění G. Lelyho se zdá, že byla otázka ateismu u markýze složitější. Autor tvrdil, že v případě Sada lze ateismus vyložit i jako zuřivé odmítání všeho, co v jeho očích omezovalo vrozenou lidskou svobodu, ať již jde o tyranii povahy náboženské, politické či intelektuální. Lely to popisoval jako rozvětvený ateismus, který se dotýkal podstaty lidské přirozenosti. Dle Lelyho byl Sade proti všemu, co třeba jen vzdáleně představovalo jakékoli narušení lidské subjektivity.¹¹¹

Podle výzkumu R. Barthese byl Sade předmětem dvojí cenzury. Jeden druh cenzury spočíval v zákazu prodeje jeho knih či že byl Sade prohlašován za nudného a nečitelného autora. Avšak skutečná hlubinná cenzura nespočívá v zákazech, ale v nemístném udržování a zachování vžitých stereotypů o tomto autorovi.¹¹²

Sade ve svém díle *Rozhovor kněze a umírajícího* usiloval o to, aby lidé nebyli slepí k chybám, které se dopouštějí ve jménu křesťanství. Tedy, aby lidé více věřili ve svůj rozum, jelikož jejich kroky nevede pouze víra. Zároveň markýz upozornil na stinné stránky křesťanství, jako například velké bohatství a majetek v řadách církve. Rovněž Sade viděl v křesťanství nástroj, kterým se lidé dají ovládat. Jelikož strach z očištění a pekla byl jedním z prostředků jak si k sobě lidi připoutat.

¹⁰⁹ BONDY, s. 245–246.

¹¹⁰ HEINE, Maurice, [studie k dílu *Rozhovor kněze a umírajícího*] - In: MARKÝZ DE SADE, *Rozhovor kněze a umírajícího*, s. 14.

¹¹¹ LELY, s. 133.

¹¹² BARTHESE, Roland, *Sade, Fourier, Loyola*, Praha 2006, s. 124.

Závěr

Jméno Sade bylo většinou skloňováno pouze negativně. Z dostupných zdrojů vyplývá, že existují víceméně pouze dvě skupiny osob, které se zaobírají jeho osobností. Na jedné straně stojí jeho zarytí odpůrci, kteří o něm smýšlejí pouze jako o autorovi, který psal erotické romány bez jakéhokoli jiného obsahu. Na straně druhé jsou pak jeho bezmezní příznivci, kteří jej oslavují, avšak u nich chybí kritické zhodnocení. Autorka dospěla na základě svého studia k závěru, že tato osoba bude vždy vyvolávat dvojaké emoce. Příčinou nepochopení Sada a jeho děl byl především erotický obsah. Bylo tedy poměrně těžké přijmout, a hlavně pochopit, filozofický záměr markýze de Sada. Jeho tvorba byla ovlivněna osvícenstvím, které právě ve Francii bylo velmi populární. Osvícenství, bylo rozumově založeno a dalo impuls k odporu proti církvi. Ze začátku markýzova života byl jeho aristokratický původ velkou výhodou, jelikož byli jeho přečiny proti morálce a ctnosti mírněji trestány, než tomu bylo u obyčejných lidí. Později na něj byly vydávány královské zatykače, proti kterým nebylo odvolání. Pokud jde o důvody, které vedly k jednotlivým uvězněním Sada, překvapuje autorku, že se nenašel alespoň jediný skutečný obhájce, který by na případ šlechtice uvězněného neprávem upozornil. Z dostupných zdrojů lze však vyčíst, že až ve vězení se markýz uchýlil k psaní svých knih, ve kterých popisoval špatnou vládu královské rodiny či kritizoval církev.

Markýzovi knihy ve většině případů obsahují erotickou tematiku, avšak u tohoto autora je důležité naučit se číst mezi řádky. Ve svých knihách vkládal autor svůj názor většinou do úst ústředních postav, které reprezentovali jeho smýšlení. Mezi nejdůležitější filozofické texty markýze de Sade patří *Filozofie v budoáru* a *Rozhovor kněze a umírajícího*. Důležitou knihou jsou také *Nehody ctnosti*, kde se autor zabývá tématem zla a dobra ve společnosti.

Autorka díky rozboru knihy *Filozofie v budoáru* zjistila, že ústředním tématem díla byly úvahy o Bohu a náboženství. Sade skrze své zločinné postavy líčil Boha jakožto nositele zla na zemi. Pokud by autor uznal existenci Boha, tak největší prohřešek učinila tato entita při ponechání svobodné volby lidem, jelikož

právě tento fakt svedl lidi na špatnou cestu, neboť pokoušel jejich vůli. Sade rovněž rozvedl myšlenku rouhání, jelikož se ho lidé dopouštějí a zůstává bez reálného trestu, což má potvrdit, že za naším stvořením nestojí žádný Bůh, ale pouze příroda. Sade často srovnává Boha s chimérickou bytostí. Markýz rovněž narazil na myšlenku vděčnosti vůči Bohu, která se jeví jakožto neopodstatněná. Mezi důležité myšlenky autora se rozhodně řadí jeho názor o původu našeho bytí. Sade vidí jako původce všeho přírodu a zároveň na ni odkazuje z hlediska smrti. Dle něho po smrti nic nepříjde, jen nicota. Křesťanství manipulovalo skrze své věřící pomocí strachu z pekla a očistce, které bylo silným nástrojem vymáhání morálky a poslušnosti. Sade zastává myšlenku přirozeného koloběhu života, dnes jsme tu ve formě člověka a zítra ve formě červa. Proto tedy není důvod, aby lidé hledali jakéhosi strůjce všeho, jelikož je to právě příroda. Sade si rovněž kladl filozofickou otázku, jak je možné věřit v něco, co nemá hmatatelný základ. Markýz tvrdil, že strach a nevědomost jsou základní pilíře každého náboženství. Sade se ve svých knihách snažil o jistou osvětu proti náboženství. Tvrdil, že kvůli křesťanství bylo prolito více krve, než v kdekjakých válkách. Kritizoval bohatství církevních hodnostářů, kteří kolem sebe hromadili majetky, zatímco jejich poddaní umírali v chudobě. V knize *Rozhovor kněze a umírajícího* Sade tvrdil, že náboženství zaslepuje své věřící fanatismem, do tohoto fanatismu je uvrhli boží služebníci, kteří tak mají vliv na majetek a mysl svého „stáda“.

Dílo *Nehody ctnosti* je ojedinelé, jelikož prezentuje Sadovy hodnoty v jiném světle. Na jedné straně stojí dobro a na druhé zlo. Člověk přirozeně tíhne ke zlu, jelikož z toho více profituje. Sade v této knize obhájí dobro a ctnostný život zakončený v ráji. Markýz ukazuje, že i zločinný jedinec v sobě může mít kus dobra, které stačí pouze objevit a může vést k jeho možné nápravě.

Jedna z důležitých Sadových myšlenek týkajících se zločinu zazněla v *Rozhovoru kněze a umírajícího*. Sade tvrdil, že pokud dojde ke spáchání jakéhokoli činu má být potrestán rukou zákona, nepříjde tedy žádné potrestání ve formě Boha, který to danému jedinci zúčtuje po smrti. Avšak lidé by se měli řídit jednou důležitou zásadou, a to jest rozum, který nás má upozorňovat na to, že bychom se měli chovat tak, jak bychom chtěli, aby se ostatní chovali k nám.

Autorka na základě studia literatury dospěla k názoru, že markýz de Sade věřící byl, ale zároveň se snažil pomocí svých knih poukázat na stránky křesťanství, které nejsou veřejně prezentovány. Přes kritiku křesťanství se chtěl dostat k tomu, aby i na tuto posvátnou instituci byl vržen stín a tím pádem se více přiblížila lidské povaze a podstatě. Zároveň upozorňoval na církevní bohatství, které je v rozporu s tím, co křesťanství hlásá. Dle autorky byl Sade svou dobou nepochopen, jelikož ji naprosto předběhl.

Seznam použitých zdrojů

- APOLLINAIRE, Guillaume, *Předmluva k dílu Markýze de Sade*, Brno 1996.
- BARTHES, Roland, *Sade, Fourier, Loyola*, Praha 2006.
- BLACK, Jeremy, *Evropa osmnáctého století*, Praha 2003.
- BONDY, Egon, *Evropská filosofie XVII. a XVIII. století*, Praha 1996.
- BRIGHELLI, Jean-Paul, *Sade*, Bratislava 2003.
- DAWSON, Christopher, *Bohové revoluce*, Praha 1997.
- EBERT-ZEMINOVÁ, Catherine, *Konverze z perverze aneb lekce z libertinství*, In: Literární noviny 14, 1968, 39, s. 8–9.
- FULKA, Josef, *Nástin Sadovy politické filosofie*. In: Filosofický časopis 62, 2014, 1, s. 3–4.
- HEINE, Maurice, [studie k dílu *Nehody ctnosti*]. In: MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Nehody ctnosti*, Praha 1990, s. 163–189.
- HEINE, Maurice, [studie k dílu *Rozhovor kněze a umírajícího*]. In: MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Rozhovor kněze a umírajícího*, Praha 1998, s. 7–26.
- KLOSSOWSKI, Pierre, *Sade můj bližní*, Praha 2004.
- LELY, Gilbert, *Sade*, Praha 1994.
- MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *120 dnů Sodomy*, Praha 2010.
- MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Filosofie v budoáru*, Praha 1995.
- MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Justina a Julietta*, Praha 2006.
- MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Nehody ctnosti*, Praha 1990.
- MARKÝZ DE SADE, D. A. F., *Rozhovor kněze a umírajícího a další ateistické texty*, Praha 1998.
- MOORE, Thomas, *Temný eros. O moci a bezmoci v mezilidských vztazích*, Praha 2001.
- PHILLIPS, John, *Marquis de Sade: A Very Short Introduction*, Oxford 2005.
- PRIMUSOVÁ, Hana, *Sto nejvýznamnějších knih světové historie*, Praha 2009.
- SCHAMA, Simon, *Občané. Kronika francouzské revoluce*, Praha 2004.
- ŠTÝRSKÝ, Jindřich, *Život markýze de Sade*, Praha 1995.

THOMAS, Donald, *Markýz de Sade*, Brno 1997.

TINKOVÁ, Daniela, *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, Praha 2004.

Internetové zdroje

Libertin. In: Slovník cizích slov [online], [cit. 2021-3-15]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/libertin-ten-i-tyn-libertinka>.

Resumé

The presented bachelor's thesis focuses on presenting the life of Donatien Alphonse Francois, Marquis de Sade, and his opinions on religious issues in the 18th century.

Marquis de Sade was the author of erotic literature; however, its philosophical foundations represented, in fact, a critique of the Church. His aristocratic origins meant that his offences against morality were judged more leniently. Nevertheless, he was punished for his moral decay by being imprisoned. Subsequently, he was imprisoned for his political views or his works, in which he criticised church dignitaries. In his works, he portrayed church dignitaries as the most disgusting and corrupt members of society. Therefore, this criticism targeted the entire church structure itself. He also criticised the internal organisation of the church hierarchy because lower-ranking priests lived on the brink of poverty while high-ranking church dignitaries lived in wealth and luxury. The Marquis's works were influenced by the contemporary Enlightenment representing the intellectual opposition to the Church. The movement relied on the intellectual perception of man, and, therefore, the Church had to be set aside as it hindered people's free decision-making. Considering the historical context, this period can be perceived as strongly anti-church. It should be mentioned that priests were often persecuted and killed during the Great French Revolution. In this period, the powers of the Church were also severely limited. His noble origins were rather detrimental because the importance of aristocratic society declined during the Great French Revolution. However, due to imprisonment, Sade had to renounce his life's infractions, and, thus, he closed himself into the world of his imagination. Even though his works are full of erotic, they still contain Sade's life and religious philosophy. Although, at first glance, it might seem that the Marquis de Sade was an atheist, the analysis of his work allowed the author to conclude that de Sade really had been a believer – a Christian. Even though his books contain passages about the non-existence of God, in reality, the Marquis's criticised the Church

primarily because he did not recognise its hierarchical arrangement. Because of the differences mentioned within the institution of the Church itself.